

ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΡΟΚΟΥ

ΤΑ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΜΟΥΣΕΙΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ.
Ο ΡΟΛΟΣ ΚΑΙ Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥΣ*

**Λαογραφικές πολιτικές και μουσειολογικές πρακτικές.
Αναφορά στην Ηπειρο.**

Στο πρόγραμμα μιας συζήτησης για το ρόλο και τη σημασία των Μουσείων της Επαρχίας, εστιάζουμε την προσοχή και το ενδιαφέρον μας στην πολιτισμική πραγματικότητα της επαρχίας, τη λαογραφική πολιτική και την προσπάθεια που καταβάλλεται εκεί για τη θεσμική σύσταση, τη διοικητική οργάνωση και την ίδρυση των μουσείων στο κλίμα της περιφερειακής πολιτισμικής ζωής. Θα αναφερθούμε στην κριτική και στη συζήτηση, τη σχετική με την αναγκαιότητα του ανανεωμένου ρόλου του Μουσείου για την απήχηση στο μεγάλο κοινό, θέμα που την τελευταία δεκαετία έχει απασχολήσει εκ νέου πολιτισμικούς και επιστημονικούς οργανισμούς.¹

Τα μουσεία δημιουργήθηκαν τη στιγμή που η κοινωνία αντιλήφθηκε το τέλος ή την εξαφάνιση αυτού του πολιτισμού και συγκράτησε με τον τρόπο αυτό στη μνήμη τη ζωντανή παράδοση του τόπου. Η σημασία των μουσείων αυξάνεται κυρίως κατά τις μεγάλες ιστορικές τομές, γιατί τότε εκείνα ετοιμάζουν το προσκλητήριο της επικοινωνίας ανάμεσα στο πα-

* Εισήγηση στο Συνέδριο του Συλλόγου Φίλων του Λαογραφικού Μουσείου, με τίτλο Τα Λαογραφικά Μουσεία της Περιφέρειας: ο ρόλος και η σημασία τους, Τρίκαλα, Μάρτη 1996.

1. Βλ. Ενδεικτικά, Πρώτη Συνάντηση Λαογραφικών Μουσείων των Χωρών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Ο ρόλος των Λαογραφικών Μουσείων στα πλαίσια της Ενωμένης Ευρώπης. Αθήνα 1-5 Οκτωβρίου 1992. Πρακτικά, Ελληνική Εταιρεία Λαογραφικής Μουσειολογίας Αθήνα 1994. Θέματα που αναπτύχθηκαν: -Σημασία, προβληματική και προοπτικές των λαογραφικών μουσείων και συλλογών κάθε χώρας. -Μουσεία και Συλλογές, Μονογραφικά μουσεία. -Ο εκπαιδευτικός ρόλος των μουσείων. -Η σύγχρονη τεχνολογία στην υπηρεσία της λαογραφικής έρευνας και της παρουσίασης των συλλογών. - Η επικοινωνία των λαογραφικών μουσείων: τρόποι και σημασία.

ρελθόν και το παρόν και αναλαμβάνουν το ρόλο της διαιώνισης της μνήμης.

Τα μέλη της κοινωνίας, που έχουν υπερβεί το επίπεδο του λαού-φορέα της παράδοσης και με τη μόρφωσή τους έχουν αναχθεί στο επίπεδο του μελετητή, συγκρότησαν το πρώτο στάδιο των εραστών της παράδοσης. Η ουσία και το άρωμα αυτής της παράδοσης συγκεντρώνεται ποικιλότροπα στους ειδικά προετοιμασμένους χώρους· τα μουσεία πολλαπλασιάζονται, οι ειδικεύσεις επίσης, σε παγκόσμια κλίμακα.

Είναι γνωστό ότι τα Εθνογραφικά Μουσεία είναι κληρονομιά της Αναγέννησης, ενώ τα μουσεία κάθε επιστήμης πολλαπλασιάζονται στην Ευρώπη το δεύτερο μισό του 19 αιώνα.²

Στη συνέχεια, οι δημόσιες συλλογές των εθνικών κρατών συγκροτούν σ' ολόκληρη την Ευρώπη τα τοπικά και τα περιφερειακά μουσεία.³ Η Βαλκανική, από τη μια ως την άλλη άκρη, έχει αναδείξει την πολιτισμική της κληρονομιά στα κρατικά μεγάλα και μικρά μουσεία, στεγασμένα σε ειδικούς χώρους, αποτυπώνοντας την ταυτότητα του πολιτισμού της.

Τα ελληνικά λαογραφικά μουσεία του 20ού αι. οικοδομούνται ως πνευματική και πολιτισμική κίνηση στις θεμελιώδεις αρχές της εθνικής ιδεολογίας της εποχής, όπως εκφράζεται από την επίσημη ιστοριογραφία, για να παρακολουθήσουν στη συνέχεια τους επιστημονικούς προσανατολισμούς που θα επιτρέψουν την ανανέωσή τους.⁴ Η περίοδος του μεσοπολέμου εμφανίζεται περισσότερο δραστήρια στον τομέα της μουσειολογικής πράξης, ενώ η μεταπολεμική πραγματικότητα μετά το 1974 μπόρεσε να χαρτογραφήσει τη μουσειολογική της πολιτική.

2. G. A. Rivière, στο *Ethnologie Générale*, σ. 472 - 493. *Encyclopédie de la Pleiade*, Gallimard 1968

3. Rivière, ό.π., σ. 475-481. Το 1937 ιδρύεται το αντιπροσωπευτικότερο παράδειγμα εθνογραφικού μουσείου, το Musée de l' Homme στο Παρίσι, ενώ το ICOM (Conseil International des Musées), από το 1956 συγκεντρώνει τα εθνογραφικά μουσεία διαφόρων χωρών γύρω από την UNESCO. Το μουσείο, σύμφωνα με το ICOM, έχει ως στόχο να συγκεντρώσει, να διατηρήσει, να μελετήσει και να εκθέσει, με σκοπό εκπαιδευτικό και στόχο την ευχαρίστηση. Έχει έναν πολύπλοκο χαρακτήρα που εδραιώνεται και αναδεικνύεται σε θεσμικό φορέα για όλους αυτούς τους σκοπούς και τους στόχους.

4. Λαογραφικά μουσεία στην Ελλάδα: Μορφές-Εξέλιξη-Προοπτικές. ΜΕΛΤ Αθήνα 1997.

Τα ελληνικά λαογραφικά μουσεία

Στους στόχους της κατεξοχήν επιστήμης του ανθρώπου, είτε αυτή ονομάζεται εθνογραφία, εθνολογία ή ανθρωπολογία, είτε στα καθ' ημάς λαογραφία, το λαογραφικό μουσείο καταλαμβάνει καιρία θέση. Τα μουσεία της ελληνικής λαογραφίας, πανεπιστημιακά, κοινοτικά, ή όσα ανήκουν στα διάφορα ιδρύματα, αρχικά συνέδεσαν τη συλλογή των αντικειμένων τους με τη μελέτη του νεοελληνικού υλικού βίου με την αντίληψη, ως εθνικής επιστήμης, της λαογραφίας. Στα πρώτα λαογραφικά μουσεία οι λαογράφοι, όπως ονομάστηκαν οι συλλογείς της παράδοσης, αποτύπωσαν όλη την προσπάθεια της κατάταξης των μνημείων του πολιτισμού του λαού της αγροτικής κοινωνίας και εμπέδωσαν μια μουσειακή πρακτική που θεωρήθηκε εκπαιδευτική, στο κλίμα του εθνικού χρέους προς την παράδοση, η οποία επέτρεπε τη μελέτη του λαϊκού πολιτισμού μέσω των συλλογών που εμπλουτίζονταν διαρκώς με αντικείμενα κάθε τύπου και έγγραφα. Από την αποκτημένη γνώση της κατάταξης, την εμπειρία ετών και την ωριμότητα των λαογράφων, αλλά και με το εύρος των θεματικών που προέκυψε, κάτω από το βάρος μιας μεγάλης παράδοσης, ένας ιδιαίτερος κόσμος, αξιολογημένος επιστημονικά με τα κριτήρια της εποχής και αξιοδοτημένος αισθητικά, ήρθε μπροστά μας αποτυπώνοντας την κυρίαρχη αντίληψη για την παράδοση και αποδίδοντας το περιεχόμενο του πολιτισμού συγκεντρωμένο στο μουσείο. Ό,τι λοιπόν καθορίζει τη σύσταση του μουσείου, είναι το περιεχόμενο και τα αντικείμενα· η πολιτική της συγκεντρωσής τους, όταν έχουν αποσυρθεί από τη χρήση· η πρώτη ύλη και ο χώρος που θα τη φιλοξενήσει, αλλά και ο συλλέκτης και οι προσανατολισμοί του.

Οι προθέσεις και η ιδεολογία των συλλεκτών αναδεικνύεται στην ιστορία των μουσείων, αλλά και της διάσωσης και της συντήρησης των αντικειμένων της παράδοσης. Σχηματίζουν έτσι τους τύπους των συλλογών και την τυπολογία του μουσείου, που έχει σχέση με τη γεωγραφία και την ιστορία, με το χώρο και τα ήθη του, τον κόσμο και τις νοοτροπίες, τη μόρφωση και την οικονομική άνεση, την κουλτούρα του τόπου και από τις δυνάμεις του, με εκείνες που θα αντιληφτούν τη σημασία της, θα την καταγράψουν, θα την αξιολογήσουν και θα τη συγκεντρώσουν στις τοπικές συλλογές.

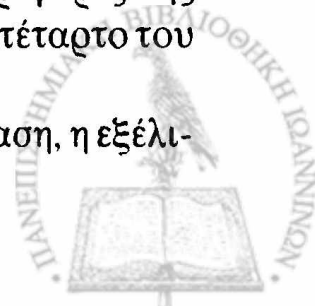

Το παραδοσιακό μουσείο

Η πολιτισμική εικόνα της Ελλάδας και η ελληνική μουσειολογική πολιτική, καθώς και οι μουσειακές εφαρμογές, συνδέθηκαν αφενός με την ιστορία της ιδιότυπης ελληνικής αγροτικής κοινωνίας, η οποία χαρακτηρίζεται από την ισχυρή ανάμνηση και τις επιβιώσεις της εποχής της Τουρκοκρατίας, όσο και με την αρχόμενη αστική ζωή, που επικοινωνεί με την Ευρώπη.

Το μεγαλύτερο μέρος της ελληνικής κοινωνίας, η αγροτική, ταυτίζεται για το μελετητή της με το διάλογο της υλικής ζωής της κοινωνίας με τη φύση (ζήτημα ζωής και ουσίας για την παραδοσιακή κοινωνία) και το σχηματισμό τρόπων εκμετάλλευσης και αξιοποίησης, καθώς και τη δημιουργία των βασικών χρηστικών σχημάτων που θα υπηρετήσουν τις ανάγκες των μελών της, ατομικά και συλλογικά. Αντικατοπτρίζοντας αυτό το διάλογο αλλά και τους τρόπους, με τους οποίους αυτή αξιοποιήθηκε από τις κοινωνίες ως υλικός πολιτισμός, χτίζοντας επί αιώνες την ιστορική της πραγματικότητα και ουσιαστικά διαμορφώνοντας το χαρακτήρα της, δημιούργησε τις δικές της προτάσεις και το δικό της πολιτισμό, αλλά και στις πνευματικές της συμπεριφορές, που αντικατοπτρίζουν τις μεθόδους και τους τρόπους ή τις ατραπούς της διαβίωσης. Η αρχιτεκτονική όλων των μορφών π.χ. στέγασε την καθημερινότητα των κοινωνιών, την ενδυματολογική τεχνική, αλλά και τις πρώτες συλλογές από τη μεγάλη ελληνική συνέχεια του προβιομηχανικού ελληνικού κόσμου, με τις τεχνικές της αγροτικής και της βιοτεχνικής ζωής και τις διαδικασίες που ανέδειξαν τις τεχνικές λύσεις της κοινωνίας στην υπηρεσία των κοινωνικών προβλημάτων της εποχής και της πολιτισμικής προόδου. Οι κληρονομίες και οι επιβιώσεις της παραδοσιακής κοινωνίας μετά την οθωμανικής περιόδου στη Βαλκανική από τον 15ο αι. μέχρι τον 20ό αι., αποδίδουν και τη σχέση με τα συνακόλουθα φαινόμενα της εποχής: τις εμπορικές διαδρομές του πληθυσμού, γεωγραφικές, κοινωνικές και οικονομικές. Ο κόσμος των αντικειμένων των συλλογών της παραδοσιακής κοινωνίας, της αγροτικής και αστικής κοινωνίας της Ελλάδας του μεταβυζαντινού κόσμου, συνοψίζεται στις εικόνες, τις επιβιώσεις και τις αναπαραγωγές αντικειμένων της παραδοσιακής ζωής. Τα “λαογραφικά αντικείμενα” φορτισμένα με μνήμες αναπαριστούν μορφές, σχήματα, δράσεις, συμπεριφορές της παράδοσης εκείνης, που έχει αρχίσει να εκλείπει το τελευταίο τέταρτο του αιώνα μας και προωθήθηκε σε τοποθέτηση στα μουσεία.

Καθ' όλη τη διάρκεια του 19ου αι. η βιομηχανική επανάσταση, η εξέλι-

ξη των τεχνικών και η μοντέρνα οικονομία έθεταν βαθμηδόν στο περιθώριο την Παράδοση, εκτοπίζοντας τις παραδοσιακές τεχνικές από το οικονομικό προσκήνιο των πόλεων αρχικά και της υπαίθρου αργότερα.

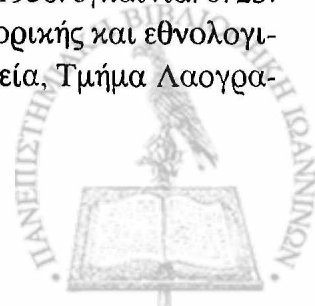
Μετά τα μέσα του 20ου αι. έχει ολοκληρωθεί η μετάβαση και η παράδοση αποτελεί αντικείμενο προς μελέτη. Η εθνογραφική και η λαογραφική επιστήμη έχουν ήδη ένα μεγάλο πεδίο να διερευνήσουν και να αφουγκραστούν μέσα από τα κείμενα και τα αντικείμενα, το περιεχόμενο της τοπικής ιστορίας και της εθνικής ιδεολογίας. Το “μάθημα των αντικειμένων”⁵, όπως χαρακτηρίστηκε από τους ειδικούς, έρχεται να προστεθεί στο “Θέατρο του Κόσμου”,⁶ να προχωρήσει ένα βήμα προς την εδραίωση της τοπικής εθνικής φυσιογνωμίας, σε τρόπο που να εμπεδώνει με τα τεκμήρια του πολιτισμού την ελληνική συνέχεια, την ελληνικότητα της παράδοσης, καθώς και το χαρακτήρα και τη φυσιογνωμία του ελληνικού πολιτισμού. Η αντικατάσταση της παραδοσιακής ζωής από τη σύγχρονη, θέτοντας το ζήτημα της συνέχειας, προσέδιδε στην παράδοση αξίες εθνικές και πολιτισμικές και ένα ενδιαφέρον ολοένα αυξανόμενο για τα μουσεία που αρχίζουν να δημιουργούνται στο Κέντρο κατά το πρώτο τέταρτο του 20ού αιώνα.⁷

Αν μάλιστα παρατηρήσουμε ότι το παρόν της βιομηχανικής κοινωνίας, που συνδέεται με την πρόοδο των τεχνικών, αντιπαρατίθεται στις παραδοσιακές τεχνικές, που διασώζονται στο μουσείο μαζί με τα μηνύματα της παραδοσιακής κοινωνίας, το μουσείο αποτελεί ένα θησαυρό που η αξία του θα επαληθεύεται στην καθημερινότητα του μέλλοντος. Πολιτισμοί, καθημερινότητες και επίσημες εκδοχές, όλα μπορούν να στοιχειοθετήσουν την πραγματικότητα, να αναπαραστήσουν με το χαρακτήρα και τις φυσιογνωμίες όσων συγκλίνουν, όσων αντιτίθενται, όσων πορεύονται στη λήθη και προς στιγμήν θεωρήθηκαν άνευ σημασίας. Με το διά-

5. Rivière, ό.π., σ. 473 - 481.

6. Roland Schaer, *L' invention des musées*, Gallimard 1993, σ. 10.

7. Βλ. Λαογραφικά μουσεία στην Ελλάδα: Μορφές-Εξέλιξη-Προοπτικές. ΜΕΛΤ Αθήνα 1997. σ. 15. Μουσείο Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης. 1918, ως Μουσείο Ελληνικών Χειροτεχνημάτων, 1923 ως Εθνικό Μουσείο Κοσμητικών Τεχνών. 1931 Μουσείον Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης. σ. 21. Μουσείο Μπενάκη, 1910-1930, προετοιμασία. 1930: εγκαίνια. σ. 25. Ιστορική και Εθνολογική Εταιρεία. 1882 για “την περιουσιολογία ιστορικής και εθνολογικής ύλης και αντικειμένων...”. Μακεδονική Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία, Τμήμα Λαογραφίας, Κωνσταντινούπολη 1871. Θεσσαλονίκη 1924.

λογο στα μουσεία, ανάμεσα στους ζώντες ανθρώπους και τα εκθέματα, θα είναι σα να εμψυχώνονται και αυτά.⁸

Η μουσειολογική πολιτική⁹

Η πολιτιστική πολιτική, με αφορμή τη σύσταση του μουσείου, αποτελεί πνευματικό γεγονός δημιουργίας, όχι μόνο επαναχρησιμοποίησης ή

8. Μ. Γ. Μερακλής, Λαογραφικά μουσεία στην Ελλάδα: Μορφές-Εξέλιξη-Προοπτικές, ΜΕΛΤ Αθήνα 1997, σ. 13.

9. Roland Schaer, ό.π., σ. 21-28 και D. Poullot, Le sens du patrimoine: hier et aujourd' hui. Annales (1993), 6, 1601.

L' invention, σ. 10. Η ιδέα του μουσείου σχηματίζεται από την Αναγέννηση μέχρι το Διαφωτισμό, για να συνδεθούν με την αρχαιότητα και να τιμήσουν την τέχνη της, να μελετήσουν την ιστορία της και να ανανεωθούν μέσα από αυτή, ουσιαστικά επανασυντηρούν έναν θεσμό που δημιουργήθηκε την ελληνιστική εποχή. Το πρώτο κείμενο είναι εκείνο του Στράβωνα που αναφέρεται στο μουσείο της Αλεξάνδρειας: μια κοινωνία σοφών, διανοουμένων που φιλοξενούνται από τη βασιλική χορηγία, για να μένουν απερίπαστοι από τις φροντίδες της καθημερινότητας και να αφιερωθούν στη μελέτη: από τη φύση του ο θεσμός κράτησε ένα θρησκευτικό χαρακτήρα ενώ τα μέλη της πρέπει να ήταν αστρονόμοι, γεωγράφοι, φιλόλογοι και ποιητές. Η βιβλιοθήκη ήταν στη διάθεσή τους, σαν ένας χώρος παρατήρησης και μελέτης. Επειδή η φιλοσοφία, η έρευνα της γνώσης περνούσε πρώτα από τη δημόσια συζήτηση, γίνεται αρχικά μελέτη των κειμένων και παρατήρηση της φύσης. Από το κυνήγι των αγαμάτων και της κουλτούρας των παράξενων πραγμάτων, στο "Θέατρο του Κόσμου", όπου αναδεικνύονται οι μοναδικές ύλες και οι εξαιρετικές εικόνες, της συνολικότητας των πραγμάτων. Το φαινόμενο που παρατηρείται τον 17 αι. στην Ευρώπη να ασχολείται ο άνθρωπος με την κουλτούρα των προτογόνων και να συγκεντρώνει τα παράξενα εξωτικά αντικείμενα, γενικεύεται: οι συλλογείς αυξάνονται και στρέφονται σε νέα περιβάλλοντα: γιατροί, νομικοί, στρατιωτικοί, πρίγκηπες φιλόσοφοι, δημιουργούν την ενασχόληση-νεανικά χόμπυ. Η σπανιότητα των πραγμάτων αποτέλεσε τότε έναν παράγοντα αξιολόγησης και γι' αυτό κοινωνικής αναγνώρισης. Εκδίδονται οδηγοί και περιηγητικά κείμενα, οι συλλογές γίνονται επισκέψιμες και αναγνωρίζεται από τα σημαντικά πρόσωπα της διοίκησης της εποχής τους.

Η Τέχνη γίνεται η πιο υψηλή αξία, από τον 17 αι. και η ζωγραφική και η γλυπτική αποτελούν το υψηλότερο αξιοδοτημένο αντικείμενο των συλλογών. Αλλωστε ο Φραγκίσκος Ι των Μεδίκων μεταφέρει τις συλλογές του από τη Φλωρεντία στη Galerie des Offices. Η αγορά ανεβαίνει από το νότο της γαλλίας προς το βορά. Δημιουργείται το ενδιαφέρον της παραγγελίας, από παλιότερα υπήρχε, ενώ από τον 16 αι. υπάρχει η αναζήτηση του έργου των ήδη αποθανόντων καλλιτεχνών.

Το 1660, τέλος του 17 αι. στην Αγγλία προστίθεται στην πανεπιστημιακή διδασκαλία της πειραματικής φυσικής ιστορίας, το πνεύμα της "νέας φιλοσοφίας", του προγράμματος που ίδρυσε ο Francis Bacon. Στο πλαίσιο αυτό ιδρύεται το πρώτο μουσείο, γύρω από

αναδημιουργίας που εκπληρώνει και το ρόλο και τη σημασία του στη μουσειακή έκθεση, αλλά εκείνο που θα δίνει απάντηση αφενός στο ζήτημα της επιστημολογίας αφετέρου και ταυτόχρονα στα σημερινά πολιτισμικά και κοινωνικά αιτήματα. Και το ερώτημα αν θα μπορούσαμε να συστήσουμε μια θεωρία για την πολιτιστική κληρονομιά, την πολιτισμική δράση του παρελθόντος στο παρόν και στο μέλλον και την ανάγνωση της πολιτισμικής κληρονομιάς του παρελθόντος, είναι αντίστοιχο με τη συγκέντρωση, την αξιολόγηση, την κατάταξη και την ερμηνεία. Δηλαδή με:

1) το γενικό προσορισμό των έργων και των υλικών αντικειμένων, δηλαδή την ιεράρχηση και την αποτίμηση της ιστορικής αξίας,

2) την αναπαράσταση της συλλογής, δηλαδή του τρόπου της αξιοποίησής τους και τη συγκρότηση των λαογραφικών μουσείων της παράδοσης, το πεδίο της πρώτης συλλογής από τη μεγάλη ελληνική συνέχεια του αγροτικού κόσμου: του κτηνοτροφικού, του γεωργικού και του βιοτεχνικού, δηλαδή του προβιομηχανικού ελληνικού κόσμου.

3) την ερμηνεία του παρελθόντος. Δηλαδή την εκπόνηση και την εφαρμογή μιας θεωρίας σχετικής που να επιτρέπει την οργάνωση και την κωδικοποίηση του κόσμου των αντικειμένων. Κάτι που προκαλεί με τη σειρά του τα ειδικότερα ερωτήματα σχετικά με την αναγκαιότητα της ανανέωσης και τις προτάσεις εφαρμογής. Βεβαίως εξυπακούεται ότι η τυπολογία, η χρονολόγηση και η γεωγραφία των αντικειμένων στα χέρια των οργανωτών των μουσείων αποτελεί ένα διαρκές ερώτημα.

Αν μέχρι τώρα η επιστροφή στις ρίζες διέσωσε τα αντικείμενα της παράδοσης, η νέα θεώρηση σχετική με τη μουσειακή πολιτική, επίσημη και ιδιωτική, που επιχειρούμε να σκιαγραφήσουμε και να προωθήσουμε τώρα, έχει σχέση με μια μεστή αντιμετώπιση που εμφορείται από τη συνείδηση εκείνη που από τη μια προϋποθέτει την υπαρκτή και τεκμηριωμένη

μια *Histoire naturelle du comté d' Oxford*, και ιδρύεται η *Royal Society* το 1660, ο κύριος χώρος υποδοχής του *baconisme*.

Τότε υποστηρίζεται ότι το μουσείο είναι μια νέα βιβλιοθήκη που περιέχει τα σημαντικότερα μέρη του βιβλίου της Φύσης. Εμπλουτίστηκε με τη συλλογή γραμματοσήμων και των χειρογράφων.

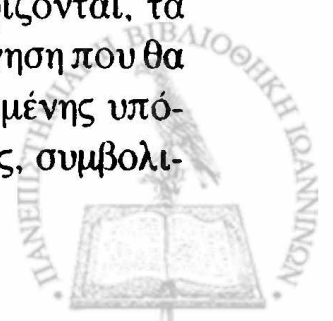
Κάτι που σήμερα αποσπάστηκε και αποτέλεσε συλλογές ξεχωριστές, όπως τα χειρόγραφα διαμόρφωσαν την έννοια των κρατικών αρχείων. Είναι λοιπόν το ίδιο το υλικό που υπαγορεύει την κατάταξή του, ενώ η παραδοχή του ολοένα αυξανόμενου, εμπλουτιζόμενου υλικού και η κατάταξη του σε μουσειακό είδος ή συλλεκτικό, κατατίθεται ως προβληματισμός των ειδικών και υπόκειται σε διεργασίες (μτφρ. συγγρ).

γνώση ως οδηγό και από την άλλη διαγράφει το όραμα ενός εκσυγχρονισμού των μέσων και των χώρων, ώστε να επιτευχθεί η αναθεώρηση της μουσειολογικής πρακτικής, της κατάταξης, της αξιολόγησης και της ανάδειξης· ακόμη, της πολιτιστικής παρέμβασης, της λειτουργίας του πολιτισμού και της εισόδου του στην καθημερινή ζωή· την επίγνωση και τη χρησιμοποίηση της παράδοσης, τη δημιουργία πολιτισμού τελικά.

Η δίψα των ανθρώπων και η προσπάθεια να ακουστεί ο λόγος του παρελθόντος στο μέλλον της κουλτούρας και του πολιτισμικού γίγνεσθαι, καθόρισαν την ενδεικτική κατάταξη. Το μουσείο είναι μια εφαρμοσμένη τέχνη, με την οποία μπορούμε να αποδώσουμε από το *minimum* έως το *maximum* μιας πραγματικότητας που επιθυμούμε να διηγηθούμε, να περιγράψουμε, να επισημάνουμε, ανάλογα με το διαθέσιμο χώρο, την ετοιμότητά μας, την καλλιέργειά μας, τη συνολική και ειδική γνώση γύρω από τα αντικείμενα.

Η αγάπη για τα μουσεία, για το περιεχόμενο και τη λειτουργία τους, που προαναφέραμε, για τα αντικείμενα που συνδέουν τους ανθρώπους με την ιστορία και την κληρονομιά που καθόρισε την ταυτότητα και την ιδεολογία, έχει μια μακρά συγκινητική ιστορία που συνενώνει τις δυνάμεις, τις πρακτικές, αλλά κυρίως τις επιθυμίες και τα οράματα· είναι αυτά που συντηρούν την εγρήγορση για την κατανόηση και την ενσυναίσθηση της παράδοσης, που ενσαρκώνεται στο ρόλο και τη σημασία των μουσείων, ουσιαστικά στις διαδρομές μας ανάμεσα στο παρελθόν και το μέλλον. Το ζήτημα της σύνδεσης των αντικειμένων με την γενικότερη λειτουργία τους στο χώρο του μουσείου, απέδωσε μικρά θαύματα· με τη συλλογή και την κατάθεση, συγκρότησε την εικόνα και την ουσία του παραδοσιακού πολιτισμού της μεγάλης διάρκειας, υλοποιώντας μέσα από τα αντικείμενα της τοπικής πραγματικότητας καθημερινές πολιτισμικές κινήσεις. Οι προσπάθειες προχωρούσαν εμπειρικά, με τη συμπλήρωση, την όλο και πληρέστερη πληροφόρηση για τη συνολική λειτουργία του αντικειμένου, που οδηγούσε κάποτε και σε ακραίους συνειρμούς ή σε κατάτμηση: Από τις δημόσιες συλλογές και την απεικόνιση σύμφωνα με την αντίληψη μιας γενικής εθνογραφίας, ως τα μουσεία της κουλτούρας μιας περιφέρειας, ενός χωριού ή μιας πόλης και μέχρι τα εξειδικευμένα μουσεία των τεχνικών και των συμπεριφορών των ανθρώπων που τις διαχειρίζονται, τα μουσεία που στήνονται στο ύπαιθρο. Η επιστημονική αξιολόγηση που θα συνέβαλε στην κατάταξη και στην παρουσίαση της εξειδικευμένης υπόστασης, αλλά και της ελλειπτικής απόδοσης, της αφαιρετικής, συμβολι-

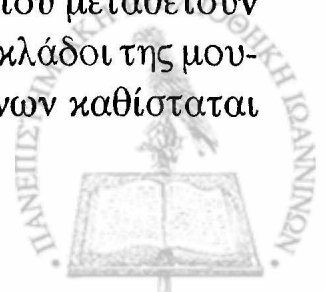

κής ή και σχηματικής απόδοσης του περιεχομένου και του ύφους, προϋπέθετε αντίστοιχη επιστημονική εξειδίκευση, σκηνογραφική ικανότητα και καλλιτεχνική έμπνευση.

Το λαογραφικό μουσείο, το διαπιστώσαμε, αποτελεί την επιβεβαίωση της τοπικής πραγματικότητας, του καθημερινού και της ιστορίας. Αλλά ο τρόπος της αναπαράστασης μεταφρασμένος με αντικείμενα αποδίδει και τον τρόπο της παραγωγής, του μετασχηματισμού της οικιακής ομάδας, των κοινωνικών και ιδεολογικών συμπεριφορών και των λαϊκών παραδοσιακών τεχνών της περιοχής. Και ακόμη την εθιμική ζωή, τον κόσμο των νοοτροπιών, αν αυτόν θελήσουμε να τον ανακαλύψουμε στους νοητούς άξονες της οργάνωσης του μουσείου και στις συντεταγμένες της απεικόνισης της παραδοσιακής σκέψης. Η μουσειολογική πολιτική εδραιώθηκε στις ίδιες αρχές, στις οποίες στηρίχτηκε η ίδρυση της ανθρωπολογίας, της εθνογραφίας των αγγλοσαξόνων, που άσκησε την ερευνητική πρακτική στις κτήσεις τους ανά τον κόσμο. Ανάμεσα στις ανθρωπολογικές παραμέτρους ο άξονας του οικονομικού και ο άξονας του κοινωνικού, που απασχολούν τις κοινωνικές επιστήμες, συγκρατούν στον ιστό τους την εικόνα της ιστορίας. Ζητήματα κοινωνικών θεσμών και οικονομικών δράσεων, που συνδέονται με αυτούς, σχηματίζουν το δίκτυο των σχέσεών της.

Μια σειρά από αναγκαιότητες και υποχρεώσεις, επιθυμίες και προοπτικές, συγκροτούν το χώρο της μουσειολογίας. Η απόπειρα γραφής με τα αντικείμενα, όπου τα πράγματα τοποθετούνται ομιλητικά και πραγματικά, ανάγοντάς μας στον πραγματικό χώρο της παράδοσης αλλά και στον φανταστικό και αισθαντικό χώρο της εμπειρίας και του ονείρου, λειτουργεί ως μία πρακτική μουσειολογικής κατηγοριοποίησης, αξιολόγησης, ανασηματοδότησης και αναδημιουργίας.

Η μουσειολογία ως επιστήμη εξελίσσεται διαρκώς, καθώς αναδεικνύονται νέες παράμετροι και οπτικές που επιβάλλουν κατάταξη και αξιολόγηση ανάλογη με εκείνη που υπαγορεύουν οι ιστοριογραφικές σπουδές και οι εθνολογικές-ανθρωπολογικές έρευνες, οι οποίες συνεργάζονται για την απόδοση και την ερμηνεία της πραγματικότητας που τις απασχολεί επιστημονικά: από τα μονογραφικά μέχρι τα μουσεία που στοιχειοθετούνται πάνω σε ιδέες, μπορούμε να παρατηρήσουμε την εκλέπτυνση των ειδικεύσεων και την απόδοση αποχρώσεων που μεταθέτουν το κέντρο βάρους, ενώ προοδευτικά δημιουργούνται νέοι κλάδοι της μουσειολογίας. Μέσα από την μουσειολογία των αντικειμένων καθίσταται

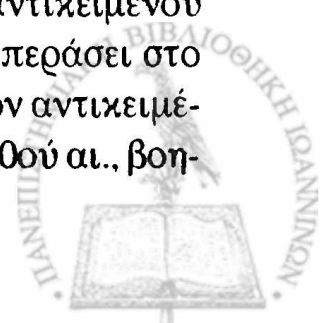

εφικτή η εθνολογική μελέτη του παρελθόντος, καθώς και οι συμπεριφορές, κοινωνικές και πολιτισμικές, μέσα από προσεγγίσεις της ιστορίας και των τεχνικών.

Αν αναφερθούμε στην εκτενή βιβλιογραφία, απαριθμώντας τα μοντέλα και τις μεθόδους της έρευνας και της μελέτης, τις αποκλίσεις και τις ειδικές περιπτώσεις, θα μπορούσαμε να συγκροτήσουμε την πραγματικότητα της μουσειολογικής πράξης, της μουσειακής πολιτικής και της πολιτισμικής εικόνας του τόπου, ενώ η αρχαιολογική αποκατάσταση και η απόδοση της λειτουργικότητάς τους, ο χαρακτήρας της χρήσης, είναι ζητήματα που τίθενται κατά την έκθεση στο μουσείο. Η διάσωση και η συντήρηση είναι από τα πρωταρχικά βήματα αυτής της πολιτικής και χρειάζεται μια υποστήριξη από έμπειρους ερευνητές· και εδώ τα μουσεία χρειάζεται να υποστηριχτούν στα ζητήματα της διοίκησης, των προδιαγραφών και των στόχων, έτσι ώστε να λειτουργούν ταυτόχρονα ως εργαστήρια εθνολογίας-λαογραφίας, για την γόνιμη και αποτελεσματική χρήση και λειτουργία της παράδοσης που θα πρέπει να επιτευχθεί με τα μέσα και τα εργαλεία που διαθέτουμε, τα αντικείμενα κυρίως της παράδοσης, την τοποθέτηση και την ανάδειξή τους. Σ' αυτή την γραμμή προστίθεται και η προσπάθεια κατάρτισης βάσεων δεδομένων, που αφορούν τα μουσεία, και εγγραφής των μουσειακών αρχείων στους Η/Υ καθώς και η δημιουργία πολυμέσων αναπαράστασης.

Το μουσείο έχει έναν ρόλο επιστημονικό. Αρχίζοντας από την τεκμηριωτική λειτουργία προχωράει με τη βοήθεια ειδικευμένου προσωπικού στον εκπαιδευτικό του ρόλο, που δεν είναι κατανάγκη εμφανής με τη διδασκαλία, όσο είναι γόνιμος με την παρέμβαση που μπορεί να πετύχει, μέσω των προγραμμάτων που έχει θέσει σε εφαρμογή διερευνώντας την παράδοση. Πρέπει πίσω από την έκθεση των αντικειμένων να υπάρχει ένα εργαστήριο ειδικών επιστημόνων, το οποίο να επεξεργάζεται το υλικό, με πολλαπλούς τρόπους, να το αξιολογεί και να το κατατάσσει, καθιστώντας το έτοιμο για τις προτεινόμενες ερμηνείες. Έτσι οργανώνεται η επικοινωνία των αντικειμένων, των αρχείων, των συλλογών με το κοινό. Η επιστημονική λειτουργία απαιτεί ειδικούς μουσειολόγους που πρώτιστα θα είναι λαογράφοι, ανθρωπολόγοι και ταυτόχρονα ειδικευμένοι στην "αρχαιολογική" αξιολόγηση αλλά και την αξιολόγηση του αντικειμένου σα μια οντότητα ζωντανή, ακόμη και όταν η χρήση του έχει περάσει στο περιθώριο ή αντικατασταθεί. Η χρονολογική παρουσίαση των αντικειμένων, περισσότερα εκ των οποίων είναι του 19ου αι. και του 20ού αι., βοη-

θούν στην χρονολόγηση των παλιότερων, δεδομένου ότι η παραδοσιακή κοινωνία αναπαράγει τα μοντέλα της τεχνικής και τα προϊόντα της καθημερινότητάς της. Μ' αυτή την έννοια και τα μουσεία της επαρχίας, της κεντρικής πόλης ή των άλλων οικιστικών πυρήνων που εκπροσωπούν την ευρύτερη περιοχή, συμβάλλουν στην πνευματική ζωή, με τον πολιτισμικό και εκπαιδευτικό τους ρόλο και την αισθητική που προσφέρουν στους επισκέπτες. Προσπαθώντας να εντυπώσουν το χαρακτήρα της πόλης και το προσκλητήριο της επικοινωνίας, από το δικό τους μετερίζι, για τη δημιουργία ενός άλλου τύπου πολιτισμού, διεκδικούν την ισορροπία ανάμεσα στην παράδοση και τη μοντερνιτέ, με κριτήρια αισθητικής σοβαρότητας.

Η συζήτηση

Επαρχία και Παράδοση: αργόσυρτος ήχος μιας ισχυρής συνομιλίας· εδώ θα συμφωνήσουμε πως τα λαογραφικά μουσεία της επαρχίας, περισσότερο απ' ό,τι εκείνα του κέντρου, αντιμετωπίζουν λίγο ως πολύ τα ίδια προβλήματα, γιατί προσδιορίζονται από τις συνθήκες της επαρχίας, χαρακτηρίζονται από την κυρίαρχη διάσταση του περιφερειακού, συνώνυμου του ανέφικτου και εκείνου που ενδεχομένως βρίσκεται στην τροχιά μιας ανάπτυξης χωρίς αυτή να είναι η κεντρική. Και από την άλλη μεριά, θα χαιρετίσουμε αυτή την περιφερειακή αγάπη, τον αγώνα και την αγωνία τόσων ανθρώπων και φορέων που πασχίζουν για την πραγματοποίηση του ανέφικτου. Εκείνο που εκκρεμεί διαρκώς είναι η δική μας κατάθεση· να είναι κατανοητή από τον δέκτη, που θα θέλαμε να είναι το μεγάλο κοινό. Τόσος λόγος έγινε ως τώρα, και αναρωτιέμαι αν αυτό που εκκρεμεί είναι το μουσείο ή το κοινό του: η σχέση τους, ο διάλογος και η διαδικασία μιας επικοινωνίας και μιας ανανέωσης που θα προέρχεται από τους κόλπους του κοινού· αυτού που απαιτεί, που χρειάζεται και που πρέπει να βρει έναν τρόπο να δηλώσει το αίτημά του.

Παρότι η χρυσή εποχή για τη σύσταση των μουσείων υπήρξε ο 19ος αι., τα τελευταία χρόνια μια αναζωπύρωση του ενδιαφέροντος για τα λαογραφικά μουσεία συνέπεσε με την εθνική πολιτιστική πολιτική και με το ευρωπαϊκό ενδιαφέρον για τις κουλτούρες του κόσμου, που ώθησαν στην ανάπτυξη του επαρχιακού δυναμικού, επέτρεψαν στο μεγάλο κοινό της περιφέρειας ν' ανταποκριθεί. Έχει πιστοποιηθεί σήμερα εξάλλου ότι έχει διευρυνθεί ο χώρος των δύο κοινών, των ανθρώπων του μουσείου και των επισκεπτών, των θεατών με το ειδικό ενδιαφέρον για τη γνώση του

παρελθόντος και της παράδοσης. Συνέδρια, σεμινάρια, προγράμματα, μας ωθούν στην υπέρβαση του ορίζοντα του τοπικού μα και του εθνικού, εισάγοντας μια διάσταση σύγκρισης και μια προοπτική ευρωπαϊκή, παγκόσμια, για ένα δίκτυο ερευνητών που ενδιαφέρονται για τα μουσεία και την παράδοση. Συζητάμε για νέες αναγκαιότητες στο χώρο των μουσείων, για ανανέωση, για διευθετήσεις που απαιτούνται, για αναδιοργάνωση: για τη νέα μορφή του μουσείου. Γι' αυτό και οι σπουδές της μουσειολογίας έχουν αναπτυχτεί και πολλά έργα σχετικά είδαν το φως, πλουτίζοντας τις κοινωνικές επιστήμες, συχνά και με την υποκίνηση των πολιτισμικών διευθύνσεων των κρατικών φορέων.

Τα σημερινά μουσεία της περιφέρειας είναι ουσιαστικά ακόμη χώροι συγκέντρωσης ποικίλων αντικειμένων, αποτελώντας ένα άναρχο αρχείο για τον μελετητή, και η κατάταξη της αρχαιακής τοποθέτησης παραμένει αντίστοιχη της παραδοσιακής λαογραφικής αντίληψης.

Όλες οι παράμετροι που καθορίζουν μέχρι στιγμής την οργάνωση των περιφερειακών μουσείων χαρακτηρίζονται από την αγάπη, το συναίσθημα, την πρόσφορη διάσωση, αφού η παράδοση είναι κοντά μας, υπαρκτή, κοντά στο χτες και συνοδεύεται από τη γνώση της λειτουργίας των αντικειμένων, την πυκνότητα και τη συχνότητα των ανευρισκόμενων αντικειμένων.

Υπάρχει η διαθεσιμότητα των αρχοντικών που επιτρέπει τη συγκέντρωσή τους και μέσα από τη διαθεσιμότητα και την αγάπη των ανθρώπων του τόπου αποκτά υπόσταση το μουσείο της επαρχίας. Έτσι έχουμε μια αναβίωση, μια ζωντάνια στον ίδιο χώρο της λειτουργίας τους, μια επαναστασιακή δραστηριοποίηση γενική και μια πολιτισμική λειτουργία στον τόπο.

Στο ίδιο κλίμα, έγινε κάποια στιγμή αντιληπτό ότι η λαογραφία άφηνε έξω από την διήγησή της τμήματα της υλικής πραγματικότητας που δεν μπορούσε να αποδώσει ο λόγος. Η εικόνα, αρχικά ως συσσωρευτική συλλεκτική διάθεση, παρέπεμπε στην άναρχη τοποθέτηση, αλλά βαθμιαία το αίτημα της ουσίας, η αμφισβήτηση για το αποτέλεσμα και η επιθυμία για την συνολικότητα και την περιεκτικότητα του μουσείου, δημιούργησαν έναν εσωτερικό διάλογο που αναζητούσε απαντήσεις στα ίδια τα αντικείμενα. Και μόνο όταν η απάντηση ζητήθηκε στη βοήθεια των άλλων επιστημών και στη σύμπραξη των μεθόδων τους, το αποτέλεσμα υπήρξε θεαματικό.

Η μικρή διάσταση της περιφέρειας μπορεί να ανασυσταθεί: δεν εννοούμε να χαθούν τα μοναδικά μουσεία-συλλογές, αλλά και αυτά μπορούν να βελτιώνουν τη μορφή τους και τη λειτουργία τους, ενώ στις περιπτώ-

σεις που το υλικό των ήδη ιδρυμένων μουσείων επιτρέπει, μπορεί να προχωρήσει κανείς στην αναβάθμιση. Αλλά εκείνο που μπορεί να γίνει είναι να προχωρήσουν με μεγαλοψυχία στην οργάνωση των νέων δεδομένων της ιστορίας και του πολιτισμού, ξανακοιτάζοντας στον καθρέφτη το πρόσωπο της επιστήμης και των εφαρμογών και των πιθανών ανακατατάξεων σε μια διαρκή επαγρύπνηση στο ζήτημα της μουσειολογικής μας συμπεριφοράς, αντίστοιχης με εκείνη της ιστοριογραφικής και γενικότερα επιστημολογικής πρακτικής. Από τα μουσεία και τις συλλογές που έχουν καταγραφεί, οι άνθρωποι των μουσείων με την πληρότητα των σπουδών τους αναβαθμίζουν ήδη, πραγματώνοντας ουσιαστικότερες προτάσεις για τη διάρθρωση των μουσείων, κάτι που υποδηλώνει και την επίγνωση των προβλημάτων. Ωστόσο, αντιστέκεται ακόμη η πραγματικότητα της αγροτικής ζωής, που εμποδίζει την καθαρότητα στον ίδιο τον τόπο. Στην Ηπειρο, π.χ. που οι μνήμες είναι σχεδόν πραγματικότητα του χθες, αντιστέκονται οι ίδιες οι δομές της κυκλοφορίας των πνευματικών αγαθών και η λειτουργία της διάδοσης που εμπλέκεται με την καθημερινότητα. Ο βαθμός ανάπτυξης ή της υπανάπτυξης της περιφέρειας αλληλοπροσδιορίζει τον τύπο του μουσείου, τον οποίο καλείται ο μουσειολόγος να διερμηνεύσει.

Από τον επιστημονικό διάλογο που έγινε μέχρι τώρα και τα ερωτήματα, που γεννήθηκαν, αναπτύχθηκαν οι προβληματισμοί, που στα χέρια των ειδικών έγιναν τρόποι επικοινωνίας. Παρατηρούμε σήμερα πως και στη συγκρότηση ενός μουσείου έχουν εισέλθει περισσότερες δυνατότητες γραφής και έκφρασης και οφείλονται στην αναγωγιμότητα, που έχει συντελεστεί από την επικοινωνία των επιστημών και των διαφόρων χώρων των επιστημών.

Η συζήτηση για τα μουσεία δεν είναι καινούργια· κάθε φορά, υπαινίσσεται μια κρίση στο χώρο. Κρίση σημαίνει ότι το υπάρχον σχήμα δεν μας αρκεί· επιστημονικά ως προς την οργάνωση του υλικού και αισθητικά ενδεχομένως ως προς την απεικόνιση και την αναπαράσταση του περιεχομένου. Κρίση σημαίνει ταυτόχρονα δημιουργία μιας κριτικής για το ζήτημα του μουσείου, αλλά εγείρει και τον επιστημολογικό διάλογο και την επιστημονική δεοντολογία, τη φιλοσοφία της λειτουργίας και τους προσανατολισμούς της ιδεολογίας. Κάθε φορά που το ζήτημα των μουσείων αποτελεί θέμα ανάλογων συζητήσεων και αναζητήσεων, είναι γιατί προκύπτει ένα πρόβλημα αιχμής: η διευθέτηση, τα αντικείμενα, ο χώρος, οι ειδικοί, ο ρόλος και οι προοπτικές των μουσείων. Συνείδηση της κρίσης ση-

μαίνει όμως ότι έχει αρχίσει ο γόνιμος διάλογος για την ανανέωση, τον εκσυγχρονισμό, τη διεύρυνση του επιστημονικού χώρου και την οργάνωση με τρόπους που θα ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις των οργανωτών και του κοινού, με γνώση που ήδη έχει συσσωρεύσει στην κοίτη της ανθρωπολογικής προβληματικής τη γνώση που ο χώρος της μουσειολογίας αποκόμισε από το διάλογο των επιστημών και την ετοιμότητα της οργάνωσης από τις νέες ιδέες που εμφανίστηκαν, ώστε να επιχειρήσει αυτό το βήμα, από το κέντρο προς την περιφέρεια και από την εθνική διάσταση στην ευρωπαϊκή. Άλλωστε, αν για τα μουσεία και τις συλλογές θέσουμε κριτήρια όμοια με αυτά της κοινωνιολογίας των επιστημών, για να ανιχνεύσουμε και να αξιοδοτήσουμε το μετασχηματισμό που συντελείται αυτά τα χρόνια στον τομέα της έρευνας, θα διαπιστώσουμε ότι και η μουσειολογία εδώ έχει γίνει ένας τομέας αυτόνομος, με τα δικά του μέσα και εργαλεία, τις τεχνικές και τις χρήσεις, κι έχει έναν προορισμό.

Έτσι, χρειάζεται να ξανασκεφτούμε τη διάσωση, την ανάδειξη, την αισθητική, τη γνώση για την ίδια την παράδοση και την κατηγοριοποίηση εκείνη που θα καθιστούσε τη μουσειακή έκθεση ομιλητική για την ιστορική ιδιαιτερότητα ή για τα στοιχεία εκείνα που έχουμε θέσει ως προαπαιτούμενα, ως στόχο. Φτάσαμε στη συνομιλία με την περιφέρεια για τον τρόπο, με τον οποίο θα εκφράσουμε και θα αναδείξουμε τον τοπικό πολιτισμό, την εκδοχή, ή το μέρος ενός συστήματος του πολιτισμού, στο οποίο υπάγεται κατά τη γνώμη μας και σύμφωνα με τις μελέτες, που έχουν προσδιορίσει τον ερευνητικό χώρο, και το δικό μας. Υπάρχει μια διαρκής αναζήτηση, αυτή που οδηγεί στη σύγκληση των συνεδρίων και στη διάδοση των αρχών και των νεωτερισμών.

Αν λοιπόν ανάμεσα στις προοπτικές του λαογραφικού μουσείου της περιφέρειας περιλαμβάνεται και η υπέρβαση του επαρχιωτισμού μας, ξέρουμε ότι η ισορροπία βρίσκεται ανάμεσα στις σημερινές συνθήκες της περιφέρειας και τις κληρονομίες της παράδοσης, στο διάλογο της ίδιας της παράδοσης με το πολιτικό, το πολιτισμικό και το οικονομικό παρόν και το μέλλον που είναι καθοριστικά για το παρόν και το αύριο του μουσείου.

Υπάρχει επίσης μια πολλαπλότητα στην ίδρυση των λαογραφικών μουσείων της περιφέρειας και οι σημερινοί ερευνητές υπακούουν στα ίδια δεδομένα, στα ίδια κριτήρια και έτσι έχουμε ακόμη πιο ειδικούς, ανάμεσά τους καλλιτέχνες, επιστήμονες: όλα στο κλίμα μιας περιφερειακής ζωής και ανασυγκρότησης.

Το σημερινό αίτημα της αποτύπωσης και της καταγραφής, αλλά και της ανταπόκρισης στο αίτημα της ιδεολογικής χρήσης της παράδοσης, προϋποθέτει τη χάραξη μιας ιδεολογικής γραμμής που θα συγκροτεί τον ιστό της συμπεριφοράς μας. Αυτός είναι ο άξονας που θα μας κατευθύνει προς τη μια ή την άλλη σχηματική απόδοση.

Και εδώ ερχόμαστε στην υπάρχουσα υποδομή και στην επάρκειά της: κτιριακή, εκείνη της ετοιμότητας των μελετητών, την επάρκεια των οικονομικών μέσων και την μακρόπνοη οπτική στα αντικείμενα που προέρχονται από την προβιομηχανική, την αγροτική κοινωνία (κτηνοτροφική, γεωργική, βιοτεχνική), αντικείμενα μιας μεγάλης περιόδου, για την κατάταξη εκείνη που θέλει να δημιουργήσει κατηγορίες στις οποίες να διακρίνεται η ιστορικότητα του αντικειμένου, στην εκτεταμένη μορφή ή σε μια αφαιρετική απεικόνιση και ανάμεσα στην αισθητική και το συμβολισμό, οι μέχρι τώρα συλλογές έχουν εκτεθεί με την ιδεολογική χρήση της ιστορικής καθημερινότητας, εκείνη που διακατέχει και την παραδοσιακή, περιγραφική λαογραφία. Από την ιστορικότητα της μεγάλης συνέχειας, στην ιστορικότητα της μεγάλης διάρκειας, τα μουσεία μετατρέπονται, μετασηματίζονται, ακολουθώντας τις ιστοριογραφικές τάσεις και τα ρεύματα, αποβαίνοντας μια εικαστική ιδιότυπη συμβολιστική ιστοριογραφία, που αποτυπώνει τα συμπεράσματα που προέρχονται από την επικοινωνία των ανθρωπιστικών επιστημών. Ο πολιτισμός στην ιστορικότητά του θα φωτιστεί από έννοιες όπως η εξέλιξη, η μετάβαση, η παράδοση. Είναι γνωστό ότι ο διάλογος όλων των κοινωνικών επιστημών με την ιστορία προώθησε μια άλλη συζήτηση για τους τρόπους ανάγνωσης της Παράδοσης και τα εργαλεία με τα οποία θα αναγνωστεί η ίδια και θα αποτυπωθεί στο μουσείο, για να είναι αναγνώσιμη και κατανοητή. Εργαλεία που τέθηκαν σε εφαρμογή για την ανάγνωση της κοινωνίας και του πολιτισμού, έννοιες όπως η οικονομία, επέτρεψαν, με το κριτήριο της οικονομικής διάστασης των συνολικών κοινωνικών ή των πολιτισμικών φαινομένων, να φωτιστούν οι όψεις του περιεχομένου τους εκείνες, που η μέχρι τώρα εμπειρική παράθεση των αντικειμένων σε σύνολα που υποδείκνυε η παραδοσιακή πρακτική κρατούσε σφραγισμένη τη γλώσσα των αντικειμένων.

Η ανάγνωση ενός μουσείου αποβαίνει ερευνητικός στόχος αλλά και στόχος εφαρμοσμένης πρακτικής και κατ' αναλογία προβληματική της ιστοριογραφίας, της διήγησης δια των αντικειμένων στο χώρο· είναι ταυτόχρονα μια ιστορική προβληματική και μια εικαστική εφαρμογή. Χρειά-

ζεται να κινείται κανείς ανάμεσα στα ελλειπτικά ευρήματα και την απόδοση, να λειτουργεί δηλαδή “αρχαιολογικά” και με στόχο όχι την παράταξη των αντικειμένων, αλλά τη θεματική, εννοιολογική απόδοση, στην εκτεταμένη μορφή ή σε μια αφαιρετική απεικόνιση, ανάμεσα στην αισθητική και το συμβολισμό. Εδώ χρειάζεται η ισορροπία ανάμεσα στη φαντασία και το όριο του επιτρεπτού, που αρχίζει για τα μουσεία και τις εκθέσεις της αναπαράστασης, από το σημείο του ρεαλισμού και φτάνει στην ονειρική απόδοση, την εμπνευσμένη τοποθέτηση που αποδίδει έννοιες κυρίαρχες στον τύπο εκείνο ή τον άλλο του πολιτισμού.

Η σχέση μας με την ίδια την παράδοση, που επιβιώνει, που διαρκεί ή που χάθηκε, και τις παραμέτρους του αυθεντικού και των χρονικών και τοπικών ορίων της, ανάλογα με την αξιολόγηση της οπτικής με την οποία θα θέλαμε να την αναδείξουμε, θα αποκαλύπτει τα καθοριστικά ζητήματα της ιδιοτυπίας του ιστορικού μοντέλου, του τοπικού για κάθε περιοχή. Η απόκτηση αυτής της συνείδησης, για την υποδομή και το αόρατο, πρέπει να είναι εμφανής· να εξηγούνται με σχέδια, με λόγο, με κείμενα, συμπληρωματικά στοιχεία και δεδομένα. Η εικόνα αποκτά γλώσσα μαζί με τα συνοδευτικά κείμενα· όπως ένα εικονογραφημένο κείμενο από την αντίστροφη άποψη, υποστηρίζουν οι ιστορικοί της τέχνης, για να φανεί π.χ. η ιδιαιτερότητα της συγκεκριμένης κοινωνίας και η ιδιαιτερότητά της ως προς τη γεωγραφική θέση και τη χρονική στιγμή. Η βασική προβληματική απέναντι στο αντικείμενο είναι εκείνη που θα υπογραμμίσει με την εικόνα του την ιδιοτυπία, την ταυτότητα και κατά συνέπεια το μοντέλο του μουσείου. Και αυτή η οπτική θα χαρακτηρίσει το μουσείο και τις αρετές του που συνεπάγονται αποφυγή της επανάληψης, της κοινοτυπίας και της “μουσειακής” λειτουργίας του μουσείου, αν και αυτή η τελευταία ιδιότητα μπορεί σε ορισμένες περιπτώσεις να αξιοποιηθεί ενδεικτικά.

Βρισκόμαστε μπροστά σε νέους εικονογραφικούς κώδικες των μουσείων· η νέα μουσειολογική γραμματική αιτείται και αυτή τη συγγραφή της και τον καθορισμό των βασικών γραμμών και των αρχών της δόμησής της, που θα συγκεντρώνει τις διαφορετικές παραδόσεις των επιστημών και θα φωτίζει τις πολιτικές της συντήρησης, θα ανακαλύπτει τις επιβιώσεις των στερεοτύπων που επιβεβαιώνουν την ταυτότητα, αξιοδοτώντας την αυθεντικότητα.¹⁰

10. Κατά την ταξινόμηση των αντικειμένων, αν ακολουθηθεί η κατάταξη του υλικού τους βασισμένη στις βασικές αρχές μιας ανθρωπολογικής αξιολόγησης, όπως αυτή του Α.

Προϋπόθεση και πρώτη ανάγκη λοιπόν είναι η θεωρητική κατάρτιση¹¹ χρειάζεται ανθρωπολογική πληροφόρηση και ενημέρωση επί των νέων θεωρητικών ρευμάτων που θα μπολιάσουν την υπάρχουσα δομή της σκέψης. Ως συνέπεια αυτής, η θεωρητική ευχέρεια των ανθρώπων που θα

Leroi-Gourhan, ίσως τα μουσεία και οι μουσειολόγοι θα αντιμετώπιζαν διαφορετικά τα ζητήματα της μουσειακής διαχείρισης. (ίσως όχι ως προς την πιστή αντιγραφή της κατάταξης, γιατί τα τοπικά μουσεία δεν έχουν περιθώρια συγκριτικής επαλήθευσης, όσο ως αξιοποίηση των αρχών και της λογικής της αντιμετώπισης. Εδώ, αφήνοντας τον πνευματικό κόσμο να επιτελεί τις αναφορές του στα πεδία των αρχείων και της βιβλιογραφίας, επικεντρώνουμε το ενδιαφέρον, στις τεχνικές όπως μας τις παρουσίασε ο Α. Leroi-Gourhan, στις μελέτες του *L' homme et la matière, milieu et technique*, Paris 1964-68, που μας έδωσε βασικές γραμμές αξιολόγησης και κατάταξης, πλαίσιο μελέτης και άξονα ανάδειξης παραμέτρων σημαντικών και εξηγηματικών για τη σχέση των κοινωνιών με τον πολιτισμό που παράγουν στο ευνοϊκό ή μη περιβάλλον.

11. Βλ. Β. Ρόκου, *Η Παραδοσιακή Κοινωνία στο χρόνο της Μεγάλης Διάρκειας*, Ιωάννινα 1996, σ. 7 κ.ε.

Να αναγνώσουμε τις τρεις χρονικότητες του F. Braudel στη Μεσόγειο σαν μια τάση να διηγηθεί, από τρεις οπτικές γωνίες και από τρεις διαφορετικές εγγραφές, την ίδια ιστορία, που διαλύθηκε και μετά ανασυντέθηκε. Πρόκειται για την είσοδο ενός κόσμου που εκτίθεται και συμβάλλει επεξηγηματικά στην παραγωγή ενός ορισμένου τύπου αντίληψης, σύλληψης, του κόσμου. Τίποτα δεν αποκλείεται στον ιστορικό, που δεν περιορίζει το χώρο της έρευνας στον εαυτό της, αλλά παίζει με θεμελιωμένο λόγο πάνω σ' αυτό που θα ονομάζαμε διαφορετικές μορφές των επιπέδων της παρατήρησης. Και αυτό το χρειαζόταν τόσο πολύ η ελληνική λαογραφία. Αν θελήσουμε να παρατηρήσουμε το σύστημα του πολιτισμού της παράδοσης, αυτό το ίδιο το αντικείμενο της παραδοσιακής λαογραφίας και το επανατοποθετήσουμε στη διάρκειά της, θα συναντήσουμε έναν χώρο, τον ελληνικό χώρο της δράσης του λαού της λαογραφίας: η ιστορία αυτής της επιφάνειας αναδεικνύεται ανάγλυφα ενώ αμέσως αποβαίνει και γεωγραφική αποτίμηση του χώρου. Ο πολιτισμός αυτού του γεωγραφικού τόπου, ιδωμένος από τη σκοπιά ενός πολιτισμικού συστήματος, των θεσμών, π. χ. της κοινωνίας, που συντίθεται από κληρονομίες και νεωτερισμούς, σε μια αδιάκοπη διαδικασία ενσωμάτωσης ή απόρριψης, μνήμης και λήθης, περιέχει ανάγλυφα την καταγραφή των συμπεριφορών (των λειτουργιών και των δομών) στη διαδοχή τους μέσα στο χρόνο, η οποία δημιουργεί ποσοτικά δείγματα της λειτουργίας των φαινομένων, όσα καθιστούν ισχυρή και την παρουσία τους. Οι τρόποι της οργάνωσης της παραγωγής, π. χ. της ανταπόκρισης στις ανάγκες της διατροφής και των σχέσεων με τα μέσα παραγωγής και της διαχείρισής τους, μέσα σε ένα συγκεκριμένο θεσμικό πλαίσιο, τα συστήματα της επικοινωνίας και κάθε προϊόν αυτών των απλών αλλά και των πολυπλοκότερων σχέσεων, συνιστούν συστήματα ευρύτερα και υποσυστήματα κατατάξιμα, ανάλογα και σύμφωνα με το κριτήριο της εποχής. Οι λεπτομερείς αναγνώσεις αυτών των δεδομένων μπορούν να στηριχτούν στην περιγραφή και τη συλλογή της παραδοσιακής λαογραφίας, που έχει καταστήσει διαθέσιμο το υλικό της· καθώς αυτή η τελευταία έχει αξιο-

ασχοληθούν με την υλοποίηση της μουσειακής προβολής του υλικού, την προδιαγραφή και την ταυτότητα που θα αναδείξει έναν άξονα διαφορετικό από αυτόν της πρώτης συλλογής αντικειμένων. Η παράδοση πρέπει να χαρακτηριστεί με τους τρόπους της ιστοριογραφίας· να ειδωθεί, να απο-

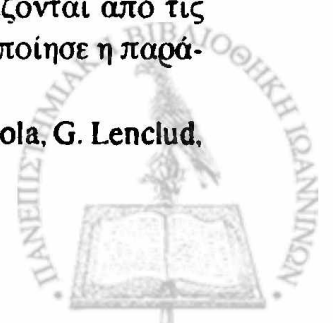
λογήσει το υλικό με βάση τα κριτήρια της μεγάλης συνέχειας της ελληνικότητας, δεν εμποδίζει την εκ νέου ανάγνωση και την ανασηματοδότηση και επομένως την αξιολόγηση των τομέων συνολικά, αλλά και των παραμέτρων που θα μας ήταν χρήσιμοι για την αξιοποίηση των πληροφοριών και την επεξεργασία των δεδομένων, ώστε να καταστεί δυνατή η δημιουργία των μοντέλων, σύμφωνα με τα κριτήρια που έχει επιλέξει η κοινωνία μας, δηλαδή το κριτήριο της αξιολόγησης των οικονομικών δεδομένων στη διάρκεια της δράσης τους και σε αναφορά με όλα τα δίκτυα των σχέσεων που αναπτύσσονται στην κοίτη των κοινωνιών.

Έτσι αρχίζει να διαμορφώνεται και η αναγκαιότητα ενός ερευνητικού μοντέλου, της μεθοδολογίας δηλαδή που θα ήταν αποδοτική στην προβληματική που έχουμε θέσει· ήδη όμως βρισκόμαστε από την πλευρά αυτής της οριοθέτησης, πολύ κοντά στην προβληματική της ιστορίας, από την οποία δανειζόμαστε και υιοθετούμε τις μεθόδους της. Στη δεκαετία του '60-'70 η βιβλιογραφία εμπλουτίζεται με μελέτες Ιστορίας της Κοινωνικής Ανθρωπολογίας, κριτικές της ανθρωπολογίας και μεταφράσεις των αγγλικών απόψεων της λειτουργικής ανθρωπολογίας. Η *Anthropologie Sociale* και ανάμεσά της το έργο του Durand, G., *Science de l' homme et tradition: le nouvel esprit anthropologique*. Paris 1975.

Το έργο του Em. Durkheim, M. Mauss. *Primitive classification*. University of Chicago, το 1963, δημοσιεύτηκε στο *Année Sociologique*, όπου εκτίθενται στην κριτική οι μέθοδοι, το περιεχόμενο, τα θέματα και τα ζητήματα της εθνολογίας και ανασηματοδοτούνται ανθρωπολογικά, απηχώντας τη γενικότερη κρίση της αποικιοκρατικής γαλλικής εθνολογίας, κάτω από την πίεση της ανάπτυξης ενός κριτηρίου ανθρωπιστικού, νέου, που στηρίζεται στο μοντέλο του μαρξιστικού ανθρώπου. Σ' αυτό το σημείο έχουμε δηλαδή την ανασηματοδότηση του κοινωνικού στην πνευματική ζωή της Γαλλίας, που δημιουργήθηκε από τις διεργασίες στις οποίες υποβλήθηκε η φιλοσοφική σκέψη της εποχής, καθώς η ψυχολογία, οι νοοτροπίες και οι διάρκειές τους, στη διαλεκτική με την ιστορικότητα, προωθούσαν τη σκέψη στον αναπροσδιορισμό των επιστημών, με τις μεταθέσεις που εξυπακούεται ότι προκάλεσαν στις κριτικές σηματοδοτήσεις.

Έπρεπε να έρθουν οι ιστορικοί για να εξειδικεύσουν το ζήτημα της προβληματικής, τη μεγαλύτερη κατάκτηση που σημειώθηκε στην ιστορία της ιστορίας, όπως βεβαιώνει ο P. Chaunu. Η προβληματική και η αιτιότητα συνιστούν για την ιστορική μέθοδο ένα δρόμο προσέγγισης ιδιαίτερα παραγωγικό, ο A. Vagagnac μιλάει για την πτώση του αγροτικού φολκλόρ, για την αναζήτηση νέων μεθόδων, σ για την ψυχο-κοινωνιολογία και για την ανθρώπινη γεωγραφία, ακόμη και για τις κατηγορίες των ηλικιών που ορίζονται από τις γιορταστικές συμπεριφορές, για την έννοια του χρόνου όπως τη χρησιμοποίησε η παράδοση δηλαδή.

Η κριτική των ιδεών όπως *Les idées de l' Anthropologie*, Philippe Descola, G. Lenclud,

τυπωθεί και να παρουσιαστεί σύμφωνα με τις παραμέτρους μιας ιστοριογραφικής πρακτικής, που θα ονομάζει τα όρια, το πλαίσιο, τη σύνδεση, τη σχέση και τις λειτουργίες, σε αντίθεση με την παρατακτική έκθεση της περιγραφικής μουσειακής πρακτικής του παρελθόντος. Το μουσείο θα είναι προϊόν μιας ιστοριογραφικής αποτίμησης, μιας διαδικασίας κανόνων και νόμων, που θα εγγραφούν στο αφηρημένο, στο συμβολικό, στο δομικό δίκτυο της μουσειολογικής πρακτικής, που θα εφαρμόζεται κατά περίπτωση, με το κέντρο βάρους στο ιδιάζον σχήμα του γεωγραφικού χώρου και στηριγμένο στις αρχές και τις αξίες και με την αισθητική που ταιριάζει ή που θα υποδεικνύει η ατομική και συλλογική καλλιέργεια, δεκτών και αποστολέα.

Στη γραμμή της ίδιας προβληματικής είναι και η ενασχόληση σε βάθος με την ιστορικότητα κάθε αντικειμένου, με τη βιογραφία του, την οποία θα επιμεληθούμε με πολλαπλά εργαλεία και θα συμπληρώσουμε με κείμενα ή άλλα μέσα. Τα αντικείμενα και η βιογραφία τους, η ανάγνωσή τους και το κοινό, είναι οι αντικρυστοί καθρέφτες ενός ιδιαίτερου κόσμου και απευθύνονται στο θεατή που καλείται να τα τοποθετήσει στη συνείδησή του και να αναρωτηθεί, τι θέλει, τι περιμένει, τι από τη γνώση του εγκλείται μέσω αυτού, από τη συναισθηματική του φόρτιση και από την αισθητική του αγωγή και ανάγκη, ώστε ν' αρχίσει ο διάλογος ανάμεσα στον καθρέφτη και το θεατή, την παράδοση και τον μελετητή-αναγνώστη της, το μουσείο και τον επισκέπτη. Και βέβαια αυτοί οι δυαδικοί παράγοντες δεν ταυτίζονται ούτε στις μεθόδους ούτε στις προβολές, αντιθέτως, διαμορφώνουν τις αντιθέσεις, τις αναντιστοιχίες και τις προβληματικές. Σήμερα μπορούμε να στήσουμε μουσεία σε άξονες ιδεατούς με σκηνογραφικούς τρόπους που θα συμπληρώνουν τα κενά της εικόνας με το λόγο, τα

C. Severi, Anne- Chr. Taylor, Paris 1988, περνάει στο χώρο. Από τη δομική κοινωνική ανθρωπολογία ως τη δομική ιστορική ανθρωπολογία ολοκληρώθηκε ο προβληματισμός γύρω από τα ζητήματα της μεθόδου και της κριτικής· σημειώθηκε η κριτική του ιστορικού λόγου για την παραδοσιακή κοινωνία. Η Κοινωνική Ανθρωπολογία στη γεωγραφική της εκδοχή περιέλαβε και συγχώνευσε την εθνολογική προοπτική στην κοινωνική θεώρηση. Η ιστορική ανθρωπολογία που δημιουργήθηκε και ασκήθηκε από τους ιστορικούς, μετέφρασε το 1990 στη Bibliothèque des Sciences Humaines, Gallimard, Paris 1990 τα έργα διαφόρων. Ανάμεσά τους, Th. Kuhn, *La tension essentielle. Tradition du changement dans les sciences*· έργο του 1977, που συνέβαλλε στη σήμανση για την ανανέωση των επιστημών με κείμενα που ρίχνουν φως στη γέννηση και την ανάπτυξη της σκέψης.

κενά των αντικειμένων με αναπλάσεις των τόπων, των ιδεών των νοοτροπιών, όπως προαναφέρθηκε. Από τη μελέτη των οικονομιών του ορεινού χώρου, των κοινωνιών και της πολιτισμικής του ζωής, εν μέσω μιας αντίληψης για τη συνολική του ιστορία και τις πτυχές του με τη μεγαλύτερη σημασία, με βάση την υπάρχουσα καταγραφή, μπορεί συσταθεί ένα μουσείο συνολικής ιστορίας, που να περνάει από τη μεγάλη συνέχεια στη μεγάλη διάρκεια.

Έτσι συνδέεται η παρουσία των μουσείων και με το ρόλο τους. Τα μουσεία αποβαίνουν “φορείς” της παράδοσης, της οικογενειακής ιστορίας, φορτισμένα με το ρόλο μιας συμπληρωματικής ιστοριογραφίας, με την παράθεση των υλικών δεδομένων που στοιχειοθετούν την πραγματικότητα του τόπου. Όπως συνέβη σε όλα σχεδόν τα ελληνικά λαογραφικά μουσεία της τελευταίας εικοσαετίας, η κατάταξη της ύλης, οι κατηγοριοποιήσεις, οι αρχειοθετήσεις και η έκθεση των αντικειμένων περνούν από την συλλογή υλικού, την κατάταξη σύμφωνα με την κατάταξη της λαογραφικής ύλης της θεωρίας της λαογραφίας, στην ανάδειξη πολλών παραμέτρων, μία από τις οποίες είναι η έννοια της μικροϊστορίας. Πρόκειται για μουσεία που συγκροτούνται με την αντίληψη μιας μικροϊστορίας, μιας ιστορίας “ανασκευής” και ανασηματοδότησης αυτών που άφησε στην άκρη η επίσημη ιστοριογραφία, ή των παραμέτρων που δεν μπόρεσε να μας δώσει η προηγούμενη καταγραφή των λαογραφικών στοιχείων και συλλογών και συμπληρώνει ό,τι αφήνει η επίσημη ιστορία απέξω, ρίχνοντας φως στις αθέατες πλευρές της ιστορικότητας της κοινωνίας. Σύμφωνα λοιπόν με αυτές τις προϋποθέσεις που δημιουργήθηκαν στο επίπεδο της υποδομής των κοινωνικών επιστημών και με τη συγκεκριμένη διεύρυνση της προβληματικής της μουσειολογικής φιλοσοφίας, η μελέτη του ορεινού χώρου μπορεί να ανασυσταθεί με την επιμέρους διερεύνηση του χώρου των πληθυσμιακών κέντρων, των χωριών, που αντιμετωπίζονται ως δομικά στοιχεία μιας γενικότερης ιστορίας, ή ως δεδομένα μιας τοπικής, ή περιφερειακής μικροϊστορίας ή εξατομικευμένων ιστοριών που ταυτόχρονα αναδεικνύει, με τη συμβολή της γαλλικής ιστοριογραφίας, την έννοια της ιδιοτυπίας, της ιδιαιτερότητας, του μοντέλου: του χωριού, της περιφέρειας, της κοινωνίας. Η έρευνα, η ιστορική, η ανθρωπολογική, η οικολογική, που τα τελευταία χρόνια έχει ανακαλύψει τον τρόπο με τον οποίο θα προσδιορίσει μέσα από τις ειδικές οπτικές την πολλαπλότητα των όψεων, αποδέχεται να φωτιστούν από την μουσειολογική πρακτική και άλλες ερμηνευτικές παράμετροι. Ίσως αυτό να απο-

τελούσε και το σημείο εκκίνησης μιας νέας πολιτιστικής πολιτικής που θα συμπεριλάμβανε και άλλες αθέατες πλευρές της παραδοσιακής ζωής, θα ιστορούσε στη βάση μιας ανθρωπολογικής παραμέτρου, που έχει ήδη κατακτηθεί από τους μελετητές της παράδοσης και που δεν είναι άλλη από αυτή της ιστορικής ανθρωπολογίας. Στο σημείο αυτό κατανοούμε ότι οφείλουν να συμβαδίζουν οι θεωρητικές έρευνες και οι θεωρητικές επιστημονικές κατακτήσεις με την εφηρμοσμένη ιστόρηση που θα επιχειρούσε ένα μουσείο συνολικής ιστορίας, όπως αυτό που θα πρότεινα να γίνει στο κέντρο της περιφέρειας, αναβαθμισμένης από τις επί μέρους κατακτήσεις των συμπληρωματικών και βοηθητικών επιστημών.

Οι αναγωγές των θεωριών και οι διεργασίες των μεθόδων έχουν επίτχει την επικοινωνία και την αναβάθμιση των κριτηρίων, την αναθεώρηση των αρχών και την προσαρμογή της μουσειολογικής πολιτικής και πρακτικής στην ιστοριογραφική δεοντολογία.

Από όποια μεριά και αν ξεκινήσει κανείς, οι δρόμοι οδηγούν στην αναγκαιότητα της ολικής όρασης, της εξειδικευμένης γνώσης και της σφαιρικής διατύπωσης που θα εντάσσεται στην ιδεολογία της εποχής, χωρίς να φτάσει σε ατοπήματα. Ο διάλογος προς τα μέσα και προς τα έξω δεν πρέπει να μας διαφεύγει ποτέ.

Από την ιστορικότητα της μεγάλης συνέχειας στην ιστορικότητα της μεγάλης διάρκειας, τα μουσεία μετατρέπονται, μετασχηματίζονται, ακολουθώντας τις ιστοριογραφικές τάσεις και τα ρεύματα, αποβαίνοντας μια εικαστική ιδιότυπη συμβολιστική ιστοριογραφία, που αποτυπώνει τα συμπεράσματα που προέρχονται από την επικοινωνία των ανθρωπιστικών επιστημών. Για τα μονογραφικά μουσεία και τις συλλογές, που φωτίζουν όψεις της τοπικής ιστορίας και αφορούν έναν ειδικό τομέα, όπως π.χ. των τεχνικών, η κατάταξή τους, αρχαιολογική στη σύληψή της, ταυτίζεται με την αποκατάσταση ή την προβληματική της έρευνας, δηλαδή με την επιστημονική στάση που αντιστοιχεί στην ανάγνωση του κειμένου και την οργάνωση ενός ιστορικού αρχείου.

Η γνώση της ιστορικότητας βαθαίνει πρώτα και αποτυπώνεται έπειτα. Γνώση της ιστορικότητας και των νοοτροπιών είναι η είσοδος στον κόσμο των κοινωνιών, των συμπεριφορών των ομάδων, των εθνικών, των τεχνικών, των κοινωνικών· του ψυχισμού και του πολιτισμού, του πολιτικού και του ιδεολογικού. Με άλλα λόγια, με τον τρόπο που επιτελεί το έργο της η ιστοριογραφία· όπου είναι δυνατόν και όπου υπάρχει αντίστοιχη παράδοση.

Το μουσείο περιμένει την αξιολόγησή του και την αξιοποίησή του, ώστε να είναι ομιλητικό και να απαντάει στις προσδοκίες των ειδικών και των πνευματικών ανθρώπων, αλλά και ενός νέου κοινού, που έχει δημιουργήσει στο μεταξύ κριτήρια με βάση μια εξελισσόμενη αντίληψη της ιστορικότητας και της αισθητικής αλλά και με άλλη δεοντολογία από εκείνη της αρχικής σύστασης του λαογραφικού μουσείου. Πέρα από την επιστημονική περιγραφή, χρειαζόμαστε περισσότερες όψεις της παράδοσης, όψεις των οποίων ο λόγος να είναι ευανάγνωστος, μέσα από έννοιες-εργαλεία όπως αυτή η συνοπτική και μεστή, περιεκτική ως προς τις έννοιες του οικονομικού και του κοινωνικού, όψεις φωτισμένες από την ειδική γνώση, τον πλούτο της ανθρωπολογικής γνώσης-προσοχή εδώ στις γενικεύσεις- και κυρίως στο φως των συσχετισμών. Η τάση που ταιριάζει στην ελληνική λαογραφία με τη στροφή της ιστοριογραφίας στην κοινωνία (την οικονομία, την κοινωνία και τον πολιτισμό), όπου το ενδιαφέρον συγκεντρώνεται στη γενική ιστορία, η σφαιρική ιστορία που μας έδωσε την έννοια της δημιουργίας των μοντέλων, χωρίς να αφαιρεί από την ιστορική έρευνα, άντλησε τα δεδομένα της από την οικονομική ιστορία του τόπου, από την οργάνωση της παραγωγής και από την μελέτη του τρόπου της οργάνωσης αυτής της παραγωγής που μας ανάγει στο θεσμικό πλαίσιο της εποχής. Σήμερα μπορούμε να στήσουμε μουσεία ιδεών, εννοιών και νοοτροπιών, σε άξονες ιδεατούς με σκηνογραφικούς τρόπους που θα συμπληρώνουν τα κενά της εικόνας.

ΗΠΕΙΡΟΣ

Αρχίζοντας να ετοιμάζω αυτή την εισήγηση, αισθάνθηκα, για μια ακόμη φορά, την πρώτη έλλειψη: ένα corpus των λαογραφικών μουσείων της Ελλάδας, κατά περιφέρειες. Η έρευνα του μουσειολογικού χάρτη της Ηπείρου, αποσπασματικού και ισχνού στη διάρθρωσή του, μου έδωσε τις μικρές διαστάσεις του δικτύου των μουσείων.

Ένα δίκτυο ανάμεσά τους που θα επέτρεπε, ει δυνατόν θα επέβαλε, την επικοινωνία ανάμεσά τους, καθιστώντας προσβάσιμη, ευχάριστη και γόνιμη την ανταλλαγή απόψεων καθώς και την αναγωγή των εντυπώσεων με μια εφαρμογή που θα προωθούσε τις ιδέες, θα απαιτούσε μια διαρκή ενασχόληση με έναν μηχανισμό που κάποια στιγμή θα κυλούσε σαν ένα τραιανάκι στις γερές ράγες μιας πολιτισμικής γραμμής, δίνοντας έτσι ταυτότητα στην περιοχή και χαρακτηρίζοντας την ιδιαιτερότητά της. Έτσι θα είχαμε ένα υψηλό κριτήριο για την ανάδειξη των ιδιοτυπιών και τη συμμετοχή μεγαλύτερου τμήματος πληθυσμού, ενώ ο χώρος θα ήταν, ιστορικά και αισθητικά, ομιλητικός για τους ντόπιους και τους ξένους.

Ο υπότιτλος αναφορά στην Ήπειρο, δεν είναι παρά το πρόσχημα και ο μίτος για να έλθει η συζήτηση στον ορεινό χώρο, που κατά τεκμήριο ανήκει στον κόσμο της πολιτισμικής περιφέρειας. Η Ήπειρος, έχει υπογραμμιστεί κατ' επανάληψη, είναι συνώνυμη με τον "περιφερειακό πολιτισμό", ως προς τα κέντρα ανάπτυξης· είναι χώρος που ταυτίζεται στη συνείδησή μας με την πολιτισμική απομόνωση και την οικονομική καθυστέρηση, ή τουλάχιστον την αργή διεύδυση του πολιτισμού, αλλά και την ιδιαιτερότητά του, τη δημιουργία δικών της ιδιότυπων πυρήνων πολιτισμού, που δημιουργούνται και στηρίζονται από τις κοινωνίες του ορεινού κόσμου, χάρη στις ειδικές συνθήκες του περιβάλλοντος.

Ας σημειωθεί εδώ ότι με το πρόσχημα της αναφοράς στη σχέση Ηπείρου-Θεσσαλίας, τη συνύπαρξη και την επικοινωνία τους, τα ηπειρωτικά παραδείγματα της μουσειολογικής συμπεριφοράς επιβεβαιώνουν και την άρρηκτη σχέση ανάμεσα στο βουνό και την πεδιάδα κατά την περίοδο της μεγάλης διάρκειας της παραδοσιακής κοινωνίας· η πεδιάδα, ακολουθεί, λοιπόν, ως προϋπόθεση της οικονομικής ζωής του ορεινού χώρου· όπως ακριβώς επεσήμανε ο F. Braudel, υπογραμμίζοντας τη μεγάλη συνέχεια βουνού-πεδιάδας και την αμοιβαία εξάρτησή τους, ο κόσμος της κτηνοτροφίας δεν νοείται χωρίς αυτή. Θα αναφερθούμε στα ηπειρωτικά παρα-

δείγματα, “από την άλλη μεριά της Πίνδου”, για να παρακολουθήσουμε μια τοπική περιφερειακή εκδοχή στο παράδειγμα της Ηπείρου.

Το απέδειξε, συγκρατώντας ανάμεσα στα βουνά της ακέραιη πραγματικότητα συμφωνίας μεταξύ κοινωνίας, φύσης και πολιτισμού, από την πρώτη χιλιετηρίδα π. Χ.¹² ως τη βυζαντινή Ήπειρο, περίοδο μεγάλης ιστορικής διάρκειας και διαπάλης, και άφησε τα τεκμήρια του πολιτισμού της ορθοδοξίας στην Τουρκοκρατία να δίνουν σκυτάλη την ηπειρωτική παιδεία, τη βιοτεχνία και την εμπορική ζωή, καθορίζοντας τη φυσιογνωμία της παραδοσιακής κοινωνίας της. Από το μετερίζι της πίστης για τη διάσωση της παράδοσης, της υποχρέωσης για τη διατήρησή της, της επιμονής στην οικειότητα της επανάληψης, της αναχρησιμοποίησης και της δημιουργίας πολιτισμικών συμπεριφορών και τρόπων, η Ήπειρος διεκδικεί με σοβαρότητα και αγωνία την ισορροπία, κάθε φορά ανάμεσα στο παραδοσιακό και το μοντέρνο, διαγράφοντας την τροχιά της δικής της πνευματικής και ηθικής απόφασης να υπάρξει στο στερέωμα της ιστορίας και του πολιτισμού.

Η πολιτισμική πραγματικότητα της Ηπείρου κυριαρχείται από την πνευματική ελευθερία στον αντίποδα της οθωμανικής κυριαρχίας, την επικοινωνία ανάμεσα στον πληθυσμό της κτηνοτροφίας και της μετανάστευσης με τη Βαλκανική και την Ευρώπη. Οι τοπικές συνθήκες και το ευνοϊκό περιβάλλον, η επικοινωνία με τον άλλο κόσμο και η ανάλογη δεκτικότητα της τοπικής κοινωνίας, απέδωσαν τον τύπο του τοπικού πολιτισμού, ποικίλο, ιδιαίτερο, με την ταυτότητα και το χαρακτήρα ενός τόπου που ζει από τον 15ο αι. πολυδιάστατες σχέσεις μεταξύ Ανατολής και Δύσης.

Τα μουσεία της Ηπείρου:

Οι προϋποθέσεις για τη σύσταση των μουσείων στην Ήπειρο υπήρξαν σχεδόν πολιτισμική προκατάληψη και προδιαγραφή. Η Ήπειρος διέθετε τον οικουμενικό χαρακτήρα της εποχής του μεσογειακού εμπορίου των μακρινών αποστάσεων, τον οποίο εγκαλούν στη μνήμη μας και οι περιπτώσεις των τοπικών βιβλιοθηκών:¹³ Βιβλία καταφθάνουν με τις αποστο-

12. Σ. Δάκαρη, Η κτηνοτροφία στην Αρχαία Ήπειρο. Ιωάννινα 1976

13. Αικ. Κουμαριανού - Λ. Δρούλλια, Evro Layton, Το ελληνικό βιβλίο 1476-1830, Αθήνα, Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, 1986.

λές των εμπορευμάτων από τη δυτική και νοτιοανατολική Ευρώπη και τη Ρωσία, την Αίγυπτο και τη Σμύρνη στη συνέχεια, στον τόπο της καταγωγής, με σκοπό τη σύσταση των κοινοτικών βιβλιοθηκών και τη συγκρότηση των πνευματικών χώρων. Οι ευρωπαϊκές προδιαγραφές ως προς το περιεχόμενο, τα είδη των βιβλίων και η πνευματική τους εμβέλεια, απευθύνονται σε ένα κοινό προερχόμενο από τους κόλπους της δικής τους κοινωνίας, στους μορφωμένους της εποχής αλλά και στους νέους που θα εισάγονταν στις επίκαιρες, μοντέρνες περιοχές της γνώσης: φιλοσοφία, αστρονομία, μουσική, μαθηματικά.

Αλλά είναι ακόμη και σήμερα εμφανές ότι ολόκληρη η Ήπειρος αποτελεί ένα ζωντανό συνολικό μουσείο παραδοσιακής ζωής που αντανακλά το παιχνίδι της παράδοσης και της συντήρησης ή της καθυστέρησης με την πνευματικότητα, πρώτη στην ιεραρχία των αξιών και τη φροντίδα για το μέλλον. Κάτι εδώ χάνεται αλλά και κάτι κερδίζεται· η πρόοδος και η εξέλιξη κερδίζεται με ανακτήσεις και με εμμονές, σαν αξιοδότηση της ιστορίας αλλά και σαν αναφορά στη διαρκώς ελαττούμενη ισχύ της μνήμης, μέσα στον βιοτικό αγώνα μιας περιφερειακής ζωής, όπου όλα φαίνεται να λειτουργούν για το Κέντρο.

Με την πάροδο του χρόνου, στο κλίμα της λειτουργίας ενός ιδεατού νεοελληνικού διαφωτισμού που διαρκεί, μια κίνηση ανασύστασης του παρελθόντος και στην ελληνική επαρχία, εδώ έχει τη ρίζα της στην ιδιοτυπία των ευεργετών, στο χαρακτήρα της πρώτης συσσώρευσης του πλούτου, στην αναγνώριση της σημασίας της κοινότητας και στην επιθυμία της ανάγνωσης της ιστορίας και του πολιτισμού· μια κίνηση που έχει σχέση με τη φιλομάθεια αλλά και με την ζωτική ανάγκη της ενσυνείδησης μιας ιστορικότητας που η εθνική δεοντολογία επέβαλε τη συνέχειά της. Και εδώ, μέσα στο κλίμα της αναγνώρισης της ιστορίας του υλικού βίου και της υπόμνησης ενός αρχοντισμού που υποστήριζε αυτή τη νεοελληνική ιδεολογία και την πνευματικότητα στον τόπο, στήθηκαν τα μουσεία. Μέσα από τα ηπειρωτικά μουσεία, με τα ιδιαίτερα αντικείμενα της τοπικής ζωής, μουσεία που επιζητούν την επικοινωνία με τον κόσμο, αποκαλύπτεται μια Ήπειρος που τη χαρακτηρίζει η παράδοση της αποταμίευσης των αντικειμένων και των συλλογών. Όσα από τα μουσεία της Ηπείρου γνωρίζουμε, σχεδόν όλα προσδιορίζονται από τη στέγασή τους στα αρχοντικά σπίτια, ενώ οι συλλογές ανήκουν στα Ιδρύματα. Συλλογές υλικού σχηματίστηκαν εκ των ενόντων ή προγραμματισμένα, μετά τον πόλεμο μέχρι το 1970, την ώρα που εμπνευσμένοι ιδιώτες ή φορείς συγκροτούσαν τη μι-

κρή αυλή των θαυμάτων¹⁴, επενδύοντας εκεί τη νοσταλγία και την αγάπη, ταυτόχρονα για το παρελθόν και το μέλλον: το δικό τους και των παιδιών τους, της τοπικής κοινωνίας, μνημόσυνο στο μακρύ παρελθόν που θα διασχίσει το μέλλον. Η συγκέντρωση λαογραφικού υλικού σύμφωνα με τον κώδικα της παραδοσιακής λαογραφικής περιγραφικής κατάταξης, στο πλαίσιο της διάσωσης της παράδοσης, έχει καθορίσει τη μορφή και το περιεχόμενο των μουσείων. Παρόμοιες συμπεριφορές είδαμε σε όλη την υπόλοιπη αγροτική και βιοτεχνική Ελλάδα: με μια κίνηση διαρκώς αυξανόμενη, η επαρχία συγκέντρωνε, μεταπολεμικά κυρίως, τα τεκμήρια της παραδοσιακής της ζωής.

Η “μικρή” διάσταση της ηπειρωτικής περιφέρειας μπορεί να ανασυσταθεί: δεν εννοούμε να χαθούν τα μοναδικά μουσεία-συλλογές και αυτά μπορούν να βελτιώνουν τη μορφή τους και τη λειτουργία τους, ενώ στις

14. *Δημοτικό Μουσείο των Ιωαννίνων*: Στεγάζεται στο τζαμί Ασλάν πασά και στο εσωτερικό του φυλάσσονται αντικείμενα τιμαλφή, όπως ασημικά.

Μουσεία Αργυρών αντικειμένων: Δύο συλλογές, από τις οποίες ανήκουν η μία στην 8η Εφορεία Β. Α. Βρίσκεται στην Ακρόπολη του Κάστρου των Ιωαννίνων Ιτς Καλέ και στεγάζεται σε αναστηλωμένο κτίριο της 8ης Εφορείας Βυζαντινών αρχαιοτήτων.

Το δεύτερο είναι μια συλλογή προσωπική που προέρχεται από απογόνους Καλαρρυτινών αργυροχρυσόχων.

Μουσείο Κ. Φρόντζου: Μουσείο πολυσυλλεκτικό, με το αρχείο της ΕΗΜ στη διάθεσή του και τις συλλογές της, μια προσπάθεια κατάταξης που φροντίζει τη θεματική πληρότητα και αγγίζει περισσότερους χώρους της παράδοσης, με την οπτική της λαογραφικής καταγραφής.

Μουσείο Πανεπιστημίου: Συγκροτήθηκε από τα αντικείμενα που προσέφεραν οι φοιτητές τη δεκαετία του '60, από αγορές και εμπλουτίστηκε σιγά-σιγά α) με ένα καμίνι που περιμένει την τοποθέτησή του, β) με φορεσιές του Μετσόβου που χρειάζονται να ενταχθούν. Είναι και αυτό υλικό που περιμένει μελετητές και διερεύνηση άλλων στοιχείων με άξονες όπως το ύφασμα.

Λαογραφικό Μουσείο στον Ελαφότοπο Ζαγορίου: συγκέντρωση αντικειμένων από χρηστικά και ιστορικά αντικείμενα, όσα χρησιμοποιήθηκαν στον τόπο.

Λαογραφικό Μουσείο στους Κήπους Ζαγορίου, Μουσείο Δολού, Μουσείο Κόνιτσας, Μουσείο Αρτας.

Μουσείο-Σπίτι του Μετσόβου, παρότι μέσα παρεκκλίνει από την αυστηρότητα της οργάνωσης ενός stricto sensu μουσείου-σπίτι, αποτελεί έναν χώρο στον οποίο έχουν τοποθετηθεί αντικείμενα στο σημείο που θα όφειλαν να είναι πραγματικά. Έτσι συντελείται η αναπαράταση μιας υπαρκτής δυναμικά πολλαπλασιασμένης πραγματικότητας, ώστε να αποδίδει όλες τις πλευρές που συνέστησαν το μοντέλο. Το μουσείο του 1950 υπάρχει ακόμη δυναμικά στον τόπο.

περιπτώσεις που το υλικό των ήδη ιδρυμένων μουσείων επιτρέπει, μπορεί να προχωρήσει κανείς στην αναβάθμιση. Αλλά εκείνο που μπορεί να γίνει είναι να προχωρήσουν με μεγαλοψυχία στην οργάνωση των νέων δεδομένων της ιστορίας και του πολιτισμού.

Θάβλεπα στην **Ήπειρο** έναν καινούργιο διάλογο ή μια καινούργια ερευνητική δράση και ακόμη, μια νέα αντίληψη εφαρμογής για τα μουσεία: όπως τη σύσταση ενός μουσείου της περιφέρειας: **μουσείο του ορεινού χώρου**. Αυτό αναλύεται σε ένα κτιριακό συγκρότημα που θα έχει την πολυτέλεια της πυκνότητας αλλά και την ανταποδοτικότητα της πολλαπλότητας και της πολυπλοκότητας, όσων υπαινίσσεται ένα μουσείο, και με την οποία θα μπορούσε να εκπροσωπηθεί μουσειακά η περιοχή. Όχι γιατί αυτό χρειάζεται ένας τόπος γεμάτος μουσεία, ουσιαστικά τόπος μουσειακής λειτουργίας, όπως η Ήπειρος, όσο γιατί με τον τρόπο αυτό θα μπορούσε να αποδοθεί ερμηνευτικά η μορφή και ο χαρακτήρα της, θα μπορούσε να αποβεί διηγηματικό για την τοπική ιστορία, το παρόν κάθε μέρα, πέρα από τη λήθη και πάνω από τη μνήμη. Ίσως αυτό να αποτελούσε και το σημείο εκκίνησης μιας νέας πολιτιστικής πολιτικής που θα συμπεριλάμβανε και άλλες αθέατες πλευρές της παραδοσιακής ζωής, θα ιστορούσε στη βάση μιας ανθρωπολογικής παραμέτρου που έχει ήδη κατακτηθεί από τους μελετητές της παράδοσης και που δεν είναι άλλη από αυτή της ιστορικής ανθρωπολογίας. Θάθελα να συμβαδίζουν οι θεωρητικές έρευνες και οι θεωρητικές επιστημονικές κατακτήσεις με την εφαρμοσμένη ιστόρηση που θα επιχειρούσε ένα μουσείο συνολικής ιστορίας, όχι ως εγκυκλοπαιδικής ιστορίας, αλλά με την έννοια της συνολικής ιστορίας, από οποιαδήποτε οπτική και αν επιχειρούσαμε την απεικόνιση και στην οποία θα συνέβαλαν οι θεωρητικές κατακτήσεις των συμπληρωματικών και βοηθητικών επιστημών.

Θα ήθελα λοιπόν η μουσειολογική πολιτική να μη θεωρείται αποσπασματική και ξέχωρη από την πολιτιστική πολιτική και θα έπρεπε με αφορμή τη σύσταση του μουσείου να επανενεργοποιηθεί η ερευνητική διαδικασία και η εργασία όλων των αρμοδίων φορέων, με το Πανεπιστήμιο στη θέση των συμβούλων, ώστε να αποτελέσει ένα πνευματικό γεγονός δημιουργίας, όχι μόνο επαναχρησιμοποίησης ή αναδημιουργίας που θα εκπληρώνουν το ρόλο και τη σημασία τους στη μουσειακή έκθεση. Θα δινόταν η ευκαιρία στους ερευνητές του Ηπειρωτικού Πανεπιστημίου να αναnevώνουν την προβληματική και την έκφραση του μουσείου, σαν ένα θέατρο του ηπειρωτικού κόμου στη μεγάλη διάρκεια του πολιτισμού. Ίσως

έτσι μπορούσε να συγκρατήσει και άλλες συμπεριφορές και να συνδεθεί με τη σημερινή δημιουργία, αλλά κυρίως να θυμίζει την ιδιαιτερότητα και το χαρακτήρα και την “οδό της ανεξαρτησίας”, ενός κόσμου κλεισμένου ανάμεσα στα βουνά.

Η μουσειολογική πολιτική, γύρω από την παραδοσιακή κοινωνία, για τη μελέτη των υλών, του ξύλου, του μαλλιού, του βαμβακιού, του μεταξιού και του υφάσματος, των μετάλλων, θα μπορούσε να περιλάβει επιμέρους τομείς, πλαισιωμένους από την ιστορία των καλλιτεχνικών, των διαδικασιών της παραγωγής, των προϊόντων, των πρωταγωνιστών της ιστορίας τους και της κοινωνικής τους λειτουργίας, του ρόλου και της σημασίας τους. Μια ιστορία των αντικειμένων, μερική ή συνολική, από την αρχική βιοτεχνική μορφή μέχρι και την εξαφάνισή τους ή την ανανέωση των μορφών και των χρήσεων, θα επιβεβαίωνε το όριο της τεχνικής εξέλιξης και το βαθμό του τοπικού εκσυγχρονισμού, στις παραμέτρους της ιστορίας. Η έρευνα, η ιστορική, η ανθρωπολογική, η οικολογική, τα τελευταία χρόνια τις έχει προσδιορίσει μέσα από τις ειδικές οπτικές και οράσεις των επιστημών και αποτελεί ένα μοντέλο ευρύ, με πολλαπλότητα όψεων, και επιδέχεται και άλλες ερμηνευτικές παραμέτρους, που θα μπορούσαν να φωτιστούν από την μουσειολογική μας πρακτική.

Η πανεπιστημιακή κοινότητα με τους καθ’ ύλην αρμόδιους, θα μπορούσε να κατευθύνει μια τράπεζα εικόνων, σύμφωνα με την μέχρι τώρα μουσειακή πραγματικότητα και αξιοποίηση της εμπειρίας μας, επιστρατεύοντας και το δυναμικό των νέων ερευνητών και διαμορφώνοντας τη σχολή της μελέτης του υλικού βίου, ή της υλικής ζωής, όχι εμπειρικά και αποσπασματικά, αλλά συνολικά και επιστημονικά. Ενδιάμεσα, περιοδικές εκθέσεις που θα έφεραν σε επικοινωνία περισσότερους όμοιους ή διαφορετικούς πολιτισμούς.

Ας το δείξουμε αυτό με τη φροντίδα που οφείλουμε στο χώρο και την ανάδειξη και την προβολή των στοιχείων της ιδιαιτερότητάς τους· τη σχέση με το τοπίο, με το χρόνο, την αντίληψη μουσειακής πολιτικής, την αντίληψη της ανάδειξης της παράδοσης, την αντίληψη της προβολής του ίδιου του μουσείου. Θάθελα να έβλεπα επίσης ένα μουσείο των τεχνικών, όπως των τεχνικών των μετάλλων με την ιστόρηση της ζωής τους, των πρακτικών τους, μια βιογραφία της τεχνικής, της βιοτεχνικής φυσιογνωμίας του τόπου, που θα αποκαθιστούσε και θα απέδιδε ανάγλυφα και ευανάγνωστα στο θεατή τις διαστάσεις ενός οικονομικού, κοινωνικού και πολιτισμικού φαινομένου. Τα μουσεία σκηνοθετημένα κατά τα επαγγέλματα

των μονοτεχνικών χωριών, τα ιστορικά μουσεία σε ένα εξειδικευμένο αντικείμενο.

Προτάσεις για ένα σπίτι-μουσείο, με βάση την τεχνική πραγματικότητα στην οποία ανήκει, ενώ θα γίνεται αναφορά και στο περιβάλλον των τεχνικών και στο κοινωνικό περιβάλλον της εποχής, όπως είναι το σπίτι ενός μάστορα, ενός ταμπάκου στα Γιάννενα.

Προτάσεις για μονογραφικά μουσεία, όπως αυτά που ετοιμάζουν σήμερα στη γραμμή της βιομηχανικής αρχαιολογίας, της βιοτεχνικής ζωής, μιας και η μελέτη της ιστορικότητας των οικονομιών του αγροτικού κόσμου μας έχει δώσει τρόπους ανάγνωσης και ανάδειξης των παραγωγικών διαδικασιών και έχει αξιοδοτήσει τις βάνουσες τεχνικές, που θα έλεγε και ο Κίτσος Μακρής. Η πρόταση για ένα μουσείο οικονομικής ιστορίας, στο οποίο θα αποτελεί κεντρικό άξονα η έννοια των εμπόρων-τραπεζιτών-ευεργετών, θα ήταν γόνιμη· δεν βρήκε όμως ευνοϊκή υποδοχή στον τόπο.

Η χαρτογράφηση των τοπικών μουσείων, γνωστή μόνο από τους οδηγούς των τουριστικών γραφείων, περιμένει την αξιολόγηση και τη λεπτομερειακή και επιστημονική παρουσίασή τους.

RÉSUMÉ

MUSÉES ETHNOGAFIQUES RÉGIONAUX. RÔLE ET IMPORTANCE. CADRE GÉNÉRALE DES COMPORTEMENTS ET PRATIQUES MUSÉOLOGIQUES. LE CAS D'ÉPIRE

par
Vassiliki Rokou

Au cadre d'une discussion épistémologique sur les musées régionaux en tant que fondations conservatrices du patrimoine et lieu d'expositions d'objets représentant les réalités culturelles du passé, on se réfère de façon critique aux conditions et aux efforts effectués afin de leur donner forme et présence.

La notion et la fondation des musées sont liées avec la prise de conscience de l'identité culturelle et ethnique des sociétés pendant la transition des cultures, aux moments historiques où la nécessité de communication idéologique, qui propose le contact entre le passé et le future, est apparue. Depuis longtemps, les musées sont des endroits de collections spécifiques. Les musées ethnographiques-au niveau international- dérivent de la mentalité collectionneuse de la Renaissance. Pendant la deuxième moitié du 19ème siècle les musées se multiplient. Musées ethnographiques et régionaux se plantent dans toute l'Europe et le patrimoine culturel se montre au publique, concentré aux musées.

Les musées ethnographiques en Grèce du 20ème s. représentent la démarche intellectuelle, politique et culturelle sur le passé historique et sont fondés au cadre de l'idéologie nationale sur la «continuité hellénique» correspondant d'ailleurs aux principes de l'historiographie. La Transition réalisée pendant le 20ème s. est devenue sujet de recherche nationale sur la vie culturelle ethnique opérée par la science de Laographie et la fondation des musées ethnographiques en Grèce a été une réalité culturelle. D'autre part, la tradition matérielle est devenue sujet de recherche après la révolution industrielle en Grèce, fin 19ème s., par laquelle les techniques traditionnelles ont comencé disparaître du cadre économique des villes et en suite des villages. Les chercheurs, les «laographoi», par la méthode de classification des objets par rapport à cette ideologie, ont établi l'enseignement de la tradition par les musées comme un devoir ethnique.

Les premiers musées se fondent au Centre et le premier quart du 20ème

s. le musée dévient lui-même un trésor avec d'objets traditionnels dont la valeur est retrouvée dans la vie et les réalités du future; civilisations, conçues dans leur aspect officiel ou ordinaire, se représentent par les objets oubliés ou objets sans valeur, par la tradition rituelle et les mentalités déposées aux fonctionnement d'eux. Le musée donne d'âme et tous en reprennent d'âme dans les musées. C'est la vie historique des sociétés, leur code culturel, comportements quotidiens et sociaux; éléments architecturaux et formes d'habitat; costumes nationaux et régionaux font leur apparition aux vitrines des musées enrichies par des archives; formes de techniques diverses et utiles appartiennent aux premières collections de la grande tradition et la longue continuité du monde pré-industriel hellénique; les processus technologiques approuvent les réponses données par la société aux besoins de l'époque par rapport aux problèmes sociaux et le développement accru. Avec le monde et la vie rurale et pré-industrielle, par lesquelles se manifeste l'identité rurale et artisanale hellénique, les musées régionaux ont l'intention de montrer l'envie que les habitants portent sur la représentation d'un aspect global sur la vie quotidienne des sociétés régionales, en tant que paysans ou artisans et habitants du paysage hellénique.

La conservation du patrimoine de la société agricole et la construction de son histoire culturelle, la démonstration de la vie traditionnelle et de son dialogue avec la nature sont les éléments de base valorisés dans les fondations des musées. Un monde entier est apparu aux musées ethnographiques et musées historiques, formés dans l'idéologie de la recherche scientifique sur la conservation du patrimoine. Objets et idéologie dans la politique de conserver tout ce qui est disparu de l'utilisation quotidienne, classifié scientifiquement dans l'esprit et l'esthétique de l'époque, déposant la conception de la tradition et de la civilisation. D'ailleurs, la préservation, la restauration des objets traditionnels forment le modèle du musée dans le cadre de leur apparence géographique et historique. La création et les méthodes de cette action représente le dialogue économique, social et culturel du passé avec le présent. La «leçon d'histoire» avance par la documentation appuyée sur la Tradition, la civilisation hellénique qui en même temps est liée avec les cultures en communication.

La discussion des dernières années sur les musées, régionaux surtout, a posé des nouvelles questions, demandant l'accord de la problématique muséologique à celle des sciences sociales. Se sentir la crise d'ailleurs signifie avancer sur les chemins méthodologiques et en même temps d'appliquer des méthodes et des pratiques afin de renouveler, multiplier et éclaircir leur signification. Cette problématique liée à l'historicité des sociétés forme un

tout significatif exprimé par l'exposition. L'historicité est ici la principale notion en accord avec les principes de l'historiographie moderne. Il est vrai qu'ici il pourrait s'appliquer un discours et donner des tels aspects que l'historiographie traditionnelle n'a pas pu le faire. Musées et historicité vont ensemble à se vérifier dans la documentation. Un ensemble de recherches forme la nouvelle image du contenu muséologique par un nouveau comportement social. Les objets eux-mêmes dans le cadre de leur signification multiple portent l'histoire partielle des sociétés en tant que modèles-symboles des mentalités. L'important est que les musées sont porteurs de la tradition et le processus de la lecture, l'analyse et l'explication aboutiront à de nouvelles démarches culturelles.

La muséologie de la société traditionnelle d'Épire se construit par rapport au progrès théorique épistémologique, dans un flux et un reflux des attitudes scientifiques. La muséologie comme science d'exposition, de représentation scénographique, de signification symbolique par des objets, participe au «théâtre du monde traditionnel». Science et art appliqué, entre les méthodes et la pratique, le monde des pensées ne s'arrête pas à chercher et à comprendre. De cette façon se produit le progrès, l'évolution des musées, où les forces individuelles font appel aux administratives.

L'Épire, par son caractère traditionnel peut être conçue entièrement comme un musée vivant. Son histoire culturelle constituée par sa communication commerciale méditerranéenne (au cadre historique de l'occupation ottomane des Balkans) a laissé ses traces chez l'architecture, les maisons, les outils, les comportements quotidiens, les habits et les coutumes liées aux traditions culturelles, aux matières premières, aux produits montagnards. Les habitants de cette région, par la décision de participer à l'économie internationale comme une condition inévitable et s'installer aux grandes centres du commerce et d'artisanat, ont formé la civilisation locale. Celle-ci correspond aux relations des Balkans avec l'Europe. Liberté intellectuelle issue de la même communication au cadre des lumières européennes est apparue dans la propre culture traditionnelle, dans le schéma du dialogue entre tradition et modernité, conservatisme et progrès. Un dialogue neuf, une nouvelle action de recherches dans la politique globale de compréhension culturelle des sociétés.

L'Épire demande un musée approuvant son caractère montagnard, faisant appel à des caractéristiques spécifiques de l'espace, de ses communications, de ses groupes d'habitants-porteurs de leur propre culture comme des réponses aux besoins; le schéma des comportements économiques et sociaux par son visage culturel acquis à travers les siècles.

